

411.

ЈАНУАР.

1898. ГОДИНА

ПРОСВЈЕТА

ЛИСТ ЗА ЦРКВУ И ШКОЛУ

УРЕЂУЈЕ КАНЦЕЛАРИЈА МИНИСТАРСТВА ПРОСВЈЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА.

СВЕСКА



Изази половином свакога мјесеца у свескама — Цијена је у Црној Гори фор. 2, а изван ње фор. 3. — Рукописи се не враћају, а претплате се шаљу администрацији, а сва писма и новине у замјену шаљу се уредништву на Цетиње. Писма пак треба да буду франкирана и власторучнијем потписом утврђена ради знања од кога долазе, ма и не било потписа на дописима. — Претплаћује се на годину.

ГОДИНА



СПОМОЋНО УПУСТВО

нашим свештеницима при обављању исповиједи

пише М. М.
NACIONALNA
BIBLIOTEKA
(Национална Библиотека)
CRNE GORE ĐURĐE

Јеси ли ти благо и милостив са домаћом животињом; да их нијеси морио глађу, и да их нијеси без милосрђа био; а тако да нијеси био и другу дивљу животињу, и јеси ли се наслађавао њиховијема мукама, кад би их ти или ко други мучио?

Наљутим се по гдје-кад, па ударим коња, вола или другу коју домаћу животињу.

Грехота је, љубазни мој, и животињу бити и мучити. Животице не може говорити, али оно осјећа бол, кад га ко бије, као год и ми што осјећамо.

Домаће наше животиње вјерне су наше и послушне слуге, које нам је Бог даровао за наше живљење и за нашу олакшицу. Оне нам чине велике и превелике користи. Коњ нам носи терете, волови нам ору, вуку кола и пластове сијена. Краве нам теле телад и дају млијеко; овце нам дају млијеко, сир, скоруп и вуну за одјећу, и месо за храну и т. д. Зато ако би ти домаће живо-

тиће тукао, кад би на њу товарио више терете, него што их она може носити или теглити; кад би је при-
сиљавао на рад више, него што њена снага може под-
нијети, или кад би је морио глађу, тијем би се ти по-
казао суровог и немилостивог срца, и у исто вријеме
показао би, да си недостојан тога кориснога блага и
Божијега дара, које је Бог човјеку удијелио.

Сви мудри и савјесни људи лијепо и благо посту-
пају како са домаћом, тако и са дивљом животињом.

Часни оче, сад из твојижех ријечи видим, да су до-
маће животиње праве наше слуге, које нам је Бог да-
ровао за нашу корист и олакшицу, зато ја се обећајем,
да ћу се од сада вазда лијепо и благо односити према
нашој домаћој и дивљој животињи.

Да нијеси — недај то Боже ни помислити — кад
покушао, да с намјером себи живот прекратиш?

Нијесам и недај ми то Боже. Ах, духовниче, видио
сам, како се револвером убио један човјек у једноме
засеоку, недалеке од мојега села; а у другоме опет по-
даљему селу видио сам, како се конопом о дрвету би-
јаше објесила једна жена. То су, духовниче, грозни
случајеви.

Тешко је, кад се случи, да човјек то види, а камо
ли, сачувај Боже, кад ко то од себе учини!

Да, љубазни мој! Грозно је то дјело. То је највећи
гријех, што може бити на свијету. Ми људи добили
смо живот од Бога. По томе ми смо га дужни сматрати
као највећи за нас дар Божији. Ми над самим собом —
над својим животом — немамо власти. Од нашега жи-
вота власник је сами једини Бог, који нам га је и дао.
Ми смо, дакле, дужни чекати, да нам га Бог и узме,
кад то светој вољи његовој угодно буде, а сами нигда
и ни у коме случају не смијемо ништа предузимати од
онога, што би живот могло прекратити.

Код нас у Црној Гори прије није се могло чути,
да неко хотимично себе убије; а данас, на жалост, до-

гађа се таквијех несретнијех случајева. Као што мало час рекох самоубиство је највећи гријех, што га човјек може учинити. Тај је гријех противу самога Бога, јер нико не смије рушити оно, што је Бог подигао. Гријех је самоубиства и противу ближњијех; јер самоубица причињава неописане жалости родитељима својијема, дјечи и браћи својој. Самоубица неблагодаран се показује и према отачаству својему, које је имало право од њега очекивати, да га послужи и да му као члан од користи буде.

Страховите примјере самоубиства видимо на цару Сауду. Он је био одступио од правога пута Божијега, те је почео чинити зла и неваљала дјела, па је послје пануо у очајање и убио себе. Јуда Искариотски предао је својега учитеља Христа Спаситеља, па је послје из очајања себе објесио! Сваки — дакле — ко себи живот одузме подобан је Јуди издаатељу и губи царство небесно.

За убиство и истодобно за самоубиство сматра се и двобој (мекдан), и по томе света православна црква двобој строго осуђује. Сваки онај, који иде на двобој, себе излаже опасности. Он на двобоју ако убије сматра се за убицу, буде ли убијен — сматра се за самоубицу. — Дакле и у једноме и у другоме случају лишава своју душу царства небеснога.

Нека врста самоубиства сматра се и то: кад би могао, па не би хтио искати љекарску помоћ. А тако и кад неко убија своје здравље преферанијем радом, пјанством, развратношћу и т. д.

Самоубиство догађа се код онијех, који у срцу немају праве вјере у Бога, и који немају праве и истините љубави према својијема сродницима и домовини својој.

Зато, драги мој, вазда гаји вјеру у Бога; буди послушан наредбама св. наше православне цркве, па се као добри Хришћанин моли Богу, па нећеш нигда па-

нути у који тешки гријех, од кога нека Бог свакога сачува.

Да нијеси (ово је питање за жену) дојећи удавила дијете?

Нијесам.

Чувај се тога, јер такви случај сматрао би се као убиство. Тај је гријех тако велик, да црква за тај гријех 7. година забрањује св. причешће.

Жена, која би родила на путу, па би нерадом пустила, да дијете умре — била би убица својега дјетета — кажи ми јеси ли ти у овоме погријешила?

Нијесам.

Да нијеси ти употребљавала какве начине, да отрујеш дијете у утроби својој, или да нијеси таква средства употребљавала, да се дијете отрује у утроби друге жене и, најпослије, да нијеси прије времена породила, и ако си јеси ли ти дала ~~тome повода~~ ~~национална~~ твојом непажњом?

Нијесам. BIBLIOTEKA

Све ово треба строго избјежавати, јер би се овакви случајеви сматрали као нека ~~врста~~ ~~убиства~~. И за свако овакво убиство одговоран би био онај, који би таквој несрећи повода дао.

VII. Заповијед.

„Не прелюби сотвори.“
Не чини прелубе.

Седма заповијед забрањује: блуд, прелубу и сваку тјелесну нечистоту. Да нијеси ти, сине мој, у томе погријешио?

Нијесам.

Бог заповиједа нежењенијема и неудатијема, да проводе чисти и беспорочни живот; а брачницима, да живе у чистој брачној љубави и вјерности. Љубазни мој! Да би се у чистоти и поштењу могао одржати дужан си, да се чуваш свега онога, што те на гријех може навести. А нарочито ваља се чувати: од непобож-

нијех мисли, неуреднијех жеља; непоштенијех разговора; пјевања саблазнитељнијех пјесама; пјанства и читања развратнијех књига, у којима се говори о ономе, што квари нарави и даје повода саблазни. Такође вазда ваља да се клониш свијех онијех особа, које проводе неуредан живот, и да се клониш од непристојнијех друштава, једном ријечју, да избјегаваш све оно, што би те на гријех навести могло.

Да би се могао сачувати гријеха тјелесне нечистоте, вазда имај на уму праведнога Јосифа у Мисиру. Нека ти буду огледало чистоће и поштења његове побожне ријечи: „Како бих ја учинио тако велики гријех и погријешо пред Богом.“

Онога, који је одат страстима тјелеснијех наслада, тога често пута промисао Божја казни болешћу, и тијем даје му прилику, да се ослободи од тијех тјелеснијех порока, који би га иначе потчинили вјечнијем мукама.

Они, који су у брак ступили, треба да побожно и вјерно чувају светињу брака; јер је законити брак тврда ограда, да се чува чистота тјелесна.

Код нас на жалост (за оне, који преко власти ишту, или су већ искали развод брака) има некијех, који, пошто се браком свежу, устају, па одричу брачну заједницу са својим законитијем супругама! Такви несретници гријеше Богу, јер раскидају оно, што је Бог саставио и црква благословила. Они не само да тијем дају повода разврату, него и дом свој упропашћују. Људи ове врсте праве су моралне и материјалне пропалице, и заслужују гњев Божији и презирање људи!

Кажи ми: да нијеси кога на рђаво и непоштено дјело наговарао и био му на руку, да учини, што је Богу и ближњему противно?

Нијесам.

Јеси ли устајао на обрану онда, кад би чуо, да когод нечије име каља и опорочава?

Нигда нијесам имао обичај да говорим, што се је односило на понижење части и имена ближњегга. А онамо, гдје се мој глас слушао, нигда нијесам допустио, да се преда мном напада на име и част другога.

Тако, љубазни мој! И немој нигда говорити оно, што не би рад био, да неко противу тебе говори. А такође онако, како би желио, да неко брани твоју част, тако и ти вазда сматрај за дужност бранити част другога.

Да нијеси кога развратио и твојијем неуреднијем примјером на зло га навео?

Нијесам.

Немој, сине мој, нигда никога саблазнити, јер је то велики гријех.

Да нијеси мислио, или учинио оно, што не би могао од стида пред поштенијем човјеком изговорити?

Нијесам.

На жалост бива тога: неки рђави и непоштени људи преваре несретну женску, и она постане тешка. Из таквога пријеступа никне незаконито дијете. Помисли, колике патње и невоље очекују једно невино дијете. Отац га не признаје, или ако га и призна, оставља га, напушта га и заборавља невину жртву свога пријеступа. Он тијем изложи несретну и преварену мајку, која остане презрена и понижена без сваке помоћи! Ето што о таквијема преступницима говори један руски књижевник: „Отац (незаконитог дјетета) поступа слично ономе злураду човјеку, који потајно тури огањ у туђу сламом покривену кућу; или провали водену уставу, па последије побјеже и са стране иза каквог угла посматра, како кућа гори и вода топи.“*)

Ето, драги мој, видиш ли, колико је то велики и тежак гријех?!

*) Превод проф. Јов. Петровића. Просвјета, свеска I. стр. 12. Цетиње, 1894 год.

Кажи ми, да ти нијеси обећао којој дјевојци или удовици, да ћеш је узети, па је послѣје изневјерио и преварио?

Нијесам.

Да нијеси наговарао чију жену, да остави својега законитога супруга, обећавајући јој, да ћеш је узети и је ли тај поступак дао повода, да се раскине нечија брачна веза?

Не, сачувај Боже, то нијесам.

Да нијеси убијао своје здравље каквијем недозвољенијем (гријехом) поступком, о коме би стидно било пред другијем и говорити?

Нијесам.

Тако, драги мој, чувај се свега онога, чим се пред Богом гријешим, и чим се здравље може нарушити. За млада човјека ништа није боље, него чим се пробуди, да из постеље устане. Нигда није паметно, да будан у постељи остајеш дуже.

Да нијеси изговарао неистине псовке, као што неки неваљалци псују: вјеру, ~~закона~~ ~~државу~~, пост, оца, мајку, и т. д.?

У томе гдјекад гријешим, т. ј. за какву погрјешку опсујем моје домаће, а бива да тијем и сусједа гдјекад увриједим.

То није лијепо ни пристojно. Псовати другога велики је гријех. Уста, која су дужна молити и прослављати Бога, не смију говорити увредљиве ријечи.

Ријечи, које на себи носе карактер псовке, забрањене су седмом Божијом заповијешћу. Изговарањем неуреднијех ријечи истичу се и наговјешћавају неваљала дјела. Непристойне ријечи није дозвољено говорити ни с погледом на то, што би се тијем саблажњавао млађи нараштај. А саблазнити другога заиста није мали гријех.

Има некијех малодупнијех људи, који и животиње псују. Помисли, колико је несмислено и лудо псовати жи-

вотињу, која нити зна за псовку, нити осјећа из тога себи увреду.

Часни оче!

Кајем се и обећајем се, да више нигда нећу никога псовати.

Св. Апостол Павао пјанство уподобљава блудству — кажи ми: да нијеси ти прелазио границе у пићу?

Гдјекад у друштву пио сам сувише. У томе — ако смијем казати — доста сам гријешо,

Драги мој! То није добро ни лијепо. Пјанство је велики гријех. Св. Апостол Павао говори: „пјанице царства Божијега видјети неће.“ Зато избјегавај и клони се пјанства, јер је то смртни гријех, који за собом вуче казну Божију, као и сви други грјехови. Овај несретни порок вазда губи душу, а често пута и тијело; јер оно за собом вуче разне болести. Пјанство доводи до највећега сиромаштва, до немира у кући и свађе изван куће. Пјаница гријеша и у родници, друштву и домовини. Пјаница понижава себе и кат своју убија. Њега други избјегавају и презиру. Еродницима, пријатељима и друговима жалост савијати је способан ни за какву службу. А нађе ли се такви на каквоме угледноме положају, он ће више бити од штете, него ли од користи. То најбоље слика она народна изрека: „у пјанице нема узданице.“

Духовниче! Кајем се и обећајем се, да ћу се у будуће клонити свакојега пића, које би могло опити.

Не тако, драги мој, ја сам виђао и чујао мримјера, гдје неке пјанице од некога укорени или приморани са свијем оставе, да не пију вино ни ракију за неко вријеме, али се последије опет поврате и почну продужавати првашњи свој занат.

Мој говор није био управљен, да се сасвијем остави свако опијајуће пиће, него да се не би пило сувише прећерано. Вино је само по себи добро, али је добро само за онога, који га пије умјерено.

Часни оче! Обећајем се, да ћу од сада бити уздржљивији, како у пићу тако и у јелу.

Тако, љубазни мој! То своје обећање вазда држи у памети и уздржавај се од свијех рђавијех порока, па ће ти Бог све опростити.

VIII. Заповијед.

„Не укради.“
Немој украсти.

Осма Божија заповијед забрањује крађу. Но крађа може бити на више начина и то: јавна, тајна и пријеварна; — кажи ми: јеси ли ти и уједноме од овијех начина коме што украо?

Нијесам украо никоме ништа.

Нигда немој никоме ништа украсти. Крађа је велики гријех. Крадљивац, који се не би поправио и покајао, не би имао дијела у царству небесноме. Свето Писмо вели: „онај, који надира туђима новцима (краденијем новцима), врати га. Када прикупља камење за гроб свој.“ А на другом мјесту вели: „боље је у страху Божијему имати мање, него ли велико богатство без побожности.“ Св. Тихон Задонски говори: „крадљивци су слични човјеку, који воду хвата решетом, т. ј. као што се вода не може задржати у решету, тако се у дому крадљивца ништа не може задржати од онога, што неправдом дође.

Кад што неко украде, дужан га је повратити ономе, чије је то било, и то не онолико, колико је украо, него четири пута онолико, јер тако учи Св. Писмо.

Јеси ли на своју корист употребљавао новце: државне, црквене или општинске, ако су ти ове при руци биле?

Нијесам.

Такве новце нигда немој ни употребљавати на своју корист, јер је то аманет, кога треба свето чувати за употребу онога, на што су намијењене.

Да нијеси са знањем примао код себе крадене ствари, или да нијеси куповао нешто, што си знао да је крадено?

Јесам купио једнога коња, а знао сам, да је био краден, па кад је то дознала власт судска, одузела ми је коња и глобила ме за то 30. фиорина.

Власт судска право је учинила зато, што си ти знао, да је од стране суда било наређено, да нико не смије са знањем купити ништа, што је крадено; а ти си са знањем, без обзира на ту наредбу, купио крадену ствар. Сваки онај, који са знањем купује нешто украдено, то се сматра меком врстом крађе.

Јеси ли кога преварио и трговини, као на пр.: јеси ли продао слабу и неваљалу или ветку робу за нову, преварио га на мјеру; у бројању новаца, или му стављао воду у вино и т. д.

Нијесам.

Клони се, драги мој, сваке пријеваре у трговини, јер се нећеш користовати Аса онијем, што је неправдо стечено. Све оно, што добијеш са пријеваром и неправдом, сматра се као ненаврта крађе. Узмеш ли што мало и пријеваром, отровао си се тијем све оно, што си с правдом стекао био. Једна капља отрови може отровати велику количину воде. Тако исто крађа и пријевара, па ма она које врсте била, може отровати велико имање.

Да нијеси (питање за власника) некога од потчињенијех без разлога лишио његовог званичног положаја?

Нијесам.

Јеси ли укидао од онога времена, које ти је било прописано за радњу твоје званичне дужности?

У томе сам погдјекад гријешо.

Драги мој! Чувај се тога у будуће, јер је и то нека врста крађе.

Кажи ми: употребљаваш ли твоју власт на корист онијех, који су теби потчињени и то: науком и савјетима за њихову срећу и напредак?

У колико је могуће то чиним.

Тако, драги мој, немој нигда злоупотребљавати своју власт: јер власт је аманет, кога ти је преко владоца Бог повјерио. И по томе можеш је употребљавати само на оно, што је добро, законито и корисно.

Да нијеси као власник примао од кога мито, да му у чем будеш на руку?

Нијесам, нити би се то смјело примити од Господара, јер кад би то дознао Господар, строго би казнио примаоца и најмањега мита.

Чувај се тога, драги мој, па и да би то могао сакрити од Господара, не би могао од Бога, који све зна и види.

Да се нијеси (питање за најамника — слугу —) лијенио, кад ти је газда наредио, да неки посао учиниш, или да се нијеси причињавао, да си болестан, па да тобож не можеш радити, а међу тијем био си здрав?

Признајем, духовниче, да сам гријешо и у једноме и у другоме.

Драги мој! То је нека врста враће чувај се од тога у будуће, јер је то гријех.

Да нијеси (питање за газду) укратио уговорену најамничку плату?

Нијесам.

Немој нигда, јер је то гријех, који вапије на небо.

Јеси ли одлагао, да наплатиш дуг онда, кад си га могао платити?

Нијесам.

Јеси ли се трудио, да праведним начином имање своје умножиш?

У колико сам могао, трудио сам се, да имање своје праведним начином умножим и себи и својијема корицу хљеба зарадим.

Тако, драги мој, ономе, што се труди, да праведним начином своје имање умножи, томе и Бог помаже. Но у свему су нужне границе, па и у томе. Човјек је дужан,

да се брине за свој и својега дома опстанак и напредак, али то ваља да буде умјерено. Имање своје множи правично, али га вазда сматрај, да то није твоје, него Божије. Цио свијет и све што је у њему својина је Божија.

Пошто је, дакле, сва земља Господња, то сљедоватељно у то спада и твоје имање.

Ако будеш овако сматрао себе и своје имање, онда ће ти бити срећно и корисно. И у овоме смислу није ти грехота радити, да имање своје увећаваш. Али у заносу за имањем немој нигда заборавити на Бога и на твоје дужности хришћанске — кажи ми, гријешниш ли ти у овоме?

Пред Богом и пред тобом, духовниче, морам истину признати — у тежњи да имање своје што више умножим, често пута бива, да дужности своје према Богу и ближњему заборавим, и очитујем, да сам у томе грешан.

Љубазни мој! Сви они, који прећерано теже, да се обогате, такви фационализи у искушења. Да се о овоме увјериш, казаћу ти једну причу јеванђељску, коју си ти, мислим, и до сада не знао. Ова се прича односи на једнога богаташа, који је био веома богат на Бога, па се свезао за земаљска блага. Ево те приче: Једноме богаташу добро је била родила њива. Он, мјесто да благодари Богу на томе дару, упита себе: шта ми сада треба чинити? ништа друго, него разорити моје досадање житнице и амбаре, па набавити веће и пространије, и у њих сасути жита и блага моја. Пошто то тако урадим — настави он — рећи ћу души мојој: душо! ево има блага много, па једи и пиј и многољетно уживај!; На овакво размишљавање занешенога богаташа он добије неочекивани одговор од Бога: безумниче! Ти ове ноћи мораш умријети!! коме ће ти остати твоје богатство?!

Ево, драги мој, овако пролази и проћи ће сваки онај, који прећерано тежи за богатством и заборавља на Бога и на своје хришћанске дужности. Христос је рекао, да је тешко богатоме ући у царство небесно. Али оввијем

Христос није хтио рећи, као да богатство само по себи човјеку спречава улазак у царство Божије; него је овим једном управо хтио казати, да богатоме предстоје много већа искушења, него ли сиромашу.

Имање је богаташу корисно онда, ако га буде знао употребити онако, како му то дужности хришћанске налажу.

Ако си богат, онда треба да знаш, да је твоје имање у рукама Божијима, па као што ти гледаш, да ти Бог да оно, што немаш, тако и сиромаш гледа, да му ти што удијелиш од онога, што он нема. — Подај му дакле од онога, што је Божије. Не прикупљај све за тијело, него подај што и за душу. Онај, који даје сиромашу, Богу позајмљује. О, какво је добро имати таквога дужника, који може платити главцу и добит.

Зато, кад пролазиш поред сиромаша, који од тебе помоћи иште, сјети се, као да пролазиш поред Христа, који је рекао: „оно што сте учинили једном сиромашу, то сте Мени чинили.“

Ако овако будеш са имањем својим потпомагао сиромаше, удовице, цркве, школе и друга богоугодна дјела, онда ће ти имање твоје бити од праве користи.

Кажи: јеси ли ти тако по могућству пружао помоћ биједнијема, невољнијема и сужњима?

Јесам, али не колико би требало.

Драги мој! Дијели милостињу колико твоје стање допушта. Бог не гледа, колико дајеш, него с каквијем га срцем дајеш. Немој се при давању истицати, да те људи виде, него подај тајно, па ће Бог теби дати јавно. Св. Писмо вели: „Блажени милостиви, јер ће они помиловани бити.“

Да нијеси затајно на путу или гдје друго нађену ствар?

Духовниче! убоги сам сиромаш, тешком муком и великим трудом храним себе и шестеробројну породицу, и често пута, кад имамо ручка немамо вечере, али поред свега тога, ја не бих украо ни затајно нађену ствар.

Тако, драги мој. — Вазда избјегавај, да ништа не узмеш од онога, што је туђе. Све оно, што долази с неправдом, не доноси благослова, па и не може бити срећно. И ако си сиромах, кад право и поштено радиш, Бог ће ти помоћи. Његова је милост неисцрпива. Он је према побожнијема сиромасима благ и милостив. Буди увјерен: боље је бити сиромашан, а побожан, него ли богат, а неправедан. У твојему сиромаштву нека те тјешито, што је и наш Преблаг и Спаситељ сиромаш био од рођења, па све до смрти на крсту. Апостоли први наши хришћански учитељи били су сиромаси. Ево како св. апостол Павло о томе пише: „Гладујемо и трпимо: жеђу, глад, голотињу и муке, и потуцамо се радећи својијема рукама.“

Ето, видиш ли, како су они с муком радећи, као год и ти, сиромашки живјели. Имањем су били сиромаси, али су вјером били богати.

Нека те тјешито, што често пута видимо, да богати сиромашни сиромаси се богаћавају, као: Јаков, који је био најамник у Лазару, Јеремис у Мисиру, и Рута, која је пабирчила класје на њиви богатога Вооза и т. д.

Сваки и највећи богаташ — једном ваља да осиромашити. Њега богаство не може сачувати од смрти. Он кад умре сиромашан иде у гроб, као и сваки други сиромаш. Своје богаство оставља, а са собом носи само своја дјела. Ти си јамачно слушао у цркви, а можда и читао ону јеванђелску причу, како је богато и славно живио један богаташ, а како се је опет мучио и патио неки убоги Лазар, који тешко болестан жељаше се нахранити од мрвица, које падаху с трпезе богатога. Али последије богати се мучио у паклу, а Лазара анђели понесоше у рај.

Врата, кроз која се улази у царство небесно, ниска су и уска. Богати силан и горд не може да се сагне на таква ниска врата; а сиромаш сагнут прође и спасе се.

Ако због сиромаштва не можеш имати приступа међу богатима, тјешпи се тијем, да послије смрти, ако се будеш владао по Божијој вољи, моћи ћеш имати мјеста међу анђелима, гдје ће бити већа слава, него што је људи овдје на земљи могу имати!

Часни оче! како су твоји савјети за нас сиромаше утјешителни! Ја ћу се заиста од сада још више трудити, да побожно живим, и сада ми ни мало није тешко, што сам сиромашког стања.

Да нијеси — кажи ми — играо на карте, или другу коју игру, и тијем трошећи новце упропаштавао своје имање?

Играо сам на карте и у томе изгубио сам неки дио мога имања.

Сине мој, играти на карте, и у томе трошити своје имање, велика је штета. Но имање своје изгуби љеношћу, играњем на карте, или другом којом игром тај не само да гријеши Богу, Смере пријети себи и својој породици. За све патње, које би твоја породица од тебе претрпјела, ти би био Богу одговоран.

Духовниче, ја се кајем због тога мојега рђавога поступка и обећајем се, да у будуће нећу се нигда карата играти, а тако ни другијех игара, које би могле упропастити моје имање.

Тако, драги мој, у будуће немој се играти ни једне игре, која би ти штету могла донијети.

(Наставиће се.)

Л Е К Ц И Ј Е

и з

ПРАВОСЛАВНО-ХРИШЋАНСКОГ ДОГМАТИЧКОГ БОГОСЛОВЉА

по рускијем богословима

За своје ученике Богословско-Училишске Школе

САСТАВИО: **Лазар Т. Перовић.**

(Наставак.)

Бог освјештач, судија и наградодавалац.

Освећење наше састоји се у томе, кад нам Бог, по Својој великој милости, а ушљед заслуга свог сина — нашег Спаситеља, опрашта све наше пријеступе и као чисте и потпуно оправдане приброји међу учеснике вјечног спасења. Због тога је свакоме човјеку од пријекне потребе ово освећење, коме је извор сам Бог, битна чињеница Његов Син, а извршилац Дух Свети, који је дарове заслужио за нас сам Син голготском смрћу и умомно Оца Свог, да нам Га пошаље на земљу.

О овом Божанственом освећењу говори нам символ вјере од 8—11 члана, гдје се излаже наука о Св. Духу, цркви и тајни крштења у сези са осталим тајнама, преко којих нам наша света црква даје Божанствену благодат, потребну за то освећење.

Благодат Божија.

Благодат Божија назива се *она надариродна спасавајућа Божанствена сила и моћ, која нам се, по заслугама нашег Спаситеља, даје зато, да би ми могли напредовати у добру, водити мирне дане хришћанског живота, ослободити се од грехова, осветити се, оправдати пред Богом и задобити вјечни живот.* Она се различито назива: *спољашњом*, јер спољашњим средствима на човјека утиче, као: науком, проповиједи, јеванђељем, чудесима и т. д.; *унутрашњом*, у колико непосредно на човјека утиче, просвјетљујући му његов разум и упућујући његову вољу к добру; *сталном*, када непрестано станује у души човјечијој и стара се, да га пред Богом оправда и т. д.

Но све до V-ог вијека бијашу различита мишљења о утицају благодати на човјека: једни говораху, да се човјек, пошто

нема везе са природним гријехом, не нуждава у благодати (Пелацијанци); други говораху, да је благодат потребна тек у толико, да ојача човјека у вјери и добрим дјелима пошто већ прими вјеру, а прије и последије тога до његове вјере стоји, како ће остати у вјери — благодат у томе не прима никаквог учешћа. (Полупелацијанци.)

Да би побила овакво јеретичко учење о благодати, наша је црква на IV-ом васељенском сабору претресла овај догмат и доказала, да је она потребна човјеку уопште, јер иначе без ње не може бити прави хришћанин, нити усвојити заслуге својег искупљивца; она га подржава у вјери и без ње човјек не може имати праву вјеру у свог искупљивца, нити даље остати у истој, јер благодат буди у човјека зачетак саме вјере; а, пошто већ човјек ступи у заједницу хришћанску посредством вјере, благодат му помаже, да лакше може испуњавати јеванђелски закон и онако се владати, како му, као хришћанину, допикује. Једном ријечи; без благодати Божје човјек се није на свагда кадар ојачати у хришћанској вјери и богоугодном животу.

Ево какав је закључак донијела св. црква на V-ом васионском сабору о благодати:

„Ако ко каже, да благодат Божија, којом се добија оправдање преко Исуса Христа, Господа нашег, утиче само на отпуштање већ учињених грехова, а не даје уз то помоћ, да се други грехови не чине — на такве да је аматема. Сврло Јермеј, што благодат Божија даје знање, што нам ваља чинити, него још улива у нас љубав, да можемо испуњити оно, што знамо.“ „Ако ко каже, да ова благодат Божја, преко Исуса Христа, Господа нашег, само нам у томе помаже, да не гријешимо, у колико нам се њом открива и равња сазнање грехова, да знамо, што смо дужни чинити и од чега се клонити, али да нам св њом не даје љубав и сила, да чинимо оно, што смо ми дознали, да смо дужни чинити — на такве да је аматема; јер је и једно и друго дар Божији и знање, шта треба чинити и љубав к добру, које треба чинити!! (карт. саб. прав. 111 и 112).

Примједба: Напоменуемо негдје, да човјек, без благодати Божије, није кадар чинити добра дјела. Тада смо ми имали у виду *духовно добро*, које и чини човјека духовним и помаже му у спасењу. Овакво нам добро налаже јеванђелски закон, пошто је то ствар хришћанске вјере. Али ипак не треба мислити, да човјек до и последије пријелаза у јеванђелски закон није кадар у неколико испуњавати захтјеве природног закона, који се у његовој савјести налази, јер он, користећи се остатком својих умних и моралних сила, које су истина повријеђене првим падом, али нијесу сасвим уништене — ипак је кадар чинити неко добро, које, ма да нам не може

гасвим помоћи при спасењу, ни мало нам не смета, не одмаже нам. — Ево како су се о томе изразили првосветитељи источни у свом 14-ом члану:

„Вјерујемо, да се, услед пријеступа, панули човек сразнио са неразумним животињама, т. ј. потавнио је и изгубио савршенство и слободу, али није изгубио ову природу и силу, коју је добио од преблагос Бога, јер би он у противном случају постао неразуман, а то значи, не би био човек. Али он има ову природу, којом је и створен и природну силу, слободу, живу, радњу, те је по природи кадар бирати и чинити добро, а избјегавати и мрзјети зло. А да је човек по природи кадар бирати и чинити добро, на то нам указује и Господ, кад говори, да незнабошци воле оне, који них воле. О томе врло јасно учи нас апостол Павле на другим мјестима, гдје говори, да „языцы, не имуце закона, естествомъ законная творять.“ (Римл. 2, 14) Одовуд нам је јасно, да оно добро, што човек чини, не може бити грјех, јер добро не може бити зло. Пошто је оно природно — чини човјека душевним, а не духовним и само без вјере не помаже за спасење, прелда не служи ни за осуду, јер добро, као добро, не може бити узрок зла. У оних, што су благодаћу оснажени, оно се, пошто га благодат појачава, усавршило и чини човјека достојна за спасење. И ако човек прије овога може бити по природи наклоњен к добру, бирати и чинити наравствено добро: али, да би послје духовног рођења могао чинити духовно добро (јер се дјела вјере, као узроци спасења и, пошто се врше над природном благодаћу, обично зову духовна), потребно је, да благодат предначи и предводи тако, да он не може сам собом чинити дјела, која су достојна животу са Христом, него само може жељети, или не жељети радити сагласно са благодаћу.“

Благодат Божија не споропреде на оне људе без изузетка. Ко јој се покорава и шљедује њенимъ заповједима тај напредује у богоугодним дјелима и задобија љубав Божију, а ко злоупотребљује својом богом даном слободном вољом и не покорава се благодати, тај губи милост Божију и наду на спасење.

Свезнајући Бог, створивши овај свијет и све на њему, — унапријед је загледао и предвидио судбину људску, па је видио, да ће неки свестрано упућивати слободну вољу своју к добру, а неки к злу. Првима је предназначео вјечни живот, а другима вјечне муке. На основу овога неке су секте извеле неправилни закључак: да је Бог само неким људма даровао своју благодат и то оним, које Он жели да спасе. Но ово, као што прије рекосмо, не подлежи истини, јер се „Он, као тајанствено сунце правде, појавио за све, васкрсао је за све“ (св. Амвросије). Он, као наш искупилац, не умрије за поједине људе, него за *све* човјечанство, те је наравно својом смрћу за *све* и стекао спасавајућу благодат, као што је одма за тим наредио својим ученицима, да уче и крете „вся языки“ и сваког, ко хоће, к себи позива: „се стою при дверехъ и толку: аще кто услышитъ гласъ мой и отверзетъ двери, вниду къ нему и вечеряю съ

нимъ и той со мною. Побъждающему дамъ състи со Мною на престолъ Моемъ, якоже и Авъ побъдихъ и съдохъ со Отцемъ Моимъ на престолъ Его“ (Апок. 3, 20, 21).

Што се тиче вѣчногъ предопредѣлења: некијех за вѣчну славу, а некијех за вѣчне муке — то је условно, т. ј. под условом њиховијех добријех или неваљалијех дјела. „Бог, који све напријед види, сваком је приправио достојне станове: онима, што траже јасну свјетлост и тѣже јој, изобилно дарива ту свјетлост, а другима, који се одвраћају и бјеже од ње и тим као сами себе заслѣпљују, Он је унаприје приправио мрак, што одговара онима, који се одвраћају од свјетлости и таквим начином казни их достојном казном“ (св. Иринеј).

Бог је, по својој премудрости, од вѣчности унапријед знао, да ће се неки показати достојни Његовог царства, а неки огиња вѣчнога. Из овога избија онај суд Праведног Судије, који ће раздијелити све људе на двије групе, па оне на десној страни определијелити за небеско царство „уготованное имъ отъ сложения міра,“ а оне на лијевој у огањ вѣчни, јер „взалкахся и не дасте ми ясти, возжадахся и не напоисте мене, страненъ бххъ и не введосте мене, ондѣ не сдѣясте мене, болен и въ темницѣ и не посѣдисте мене“ (Мт. 25, 41, 43).

О овоме се јасно издржило на сабору јерусалимском: „Вјерујемо, да је преблагі Бог предодредио за славу оне, које је изабрао од вѣчности, а оне, које је одбацио, предао их је осуди, али не због тога, као да би Он хтио таквим начином једне да оправда, а друге да наушти и осуди без узрока; јер то није Њему својствено, који нам је заједнички Отац, те не гледа на лице, већ „хощетъ всемъ человекомъ спаситися и въ разумъ истини прійти“ (I. Тим. 24); али, пошто је Он унапријед видио, да ће једни ипшот ијебити своју слободну вољу на добро, а други на зло — зато је једне предодредио за славу, а друге је осудио. А о ипшотреби слободе ми овако судимо: ипшот је доброта Божја даровала божанствену благодат, која просвѣћује, зовемо је претходном и она је, као обасјивајућа свјетлости свију оних, што по мраку лутају, воф свима: зато они, који желе да јој се слободно покоравају (јер она помаже онима, што је траже, а не онима, што јој се прошиве) и да извршују њене заповиједи, које су пријеко потребне за спасење — добијају према томе и особитшу благодат, која, помажући, снажећи и усавршавајући их у љубави Божјој, т. ј. у оним добрим дјелима, која изискује од нас Бог (и која је такође изискивала претходна благодат) оправдава их и предодређује; напротив, они, који неће да се покоравају и да иду за длагодаку, и према томе не чувају запо-

виједи Божје, већ иду за сатаном и слушају га, на зло употребљују своју слободу, коју им је Бог дао зато, да би они драге воље чинили добро, предају се на вјечно осуђење. Али оно, што говоре богохулни јеретици, као да Бог предодређује или осуђује, а не гледећи на дјела предодређених или осуђених, то ми цијенимо да је безумље и бесчашће“ (Посл. Ист. Патр. оправ фј. чл. 3).

Али ипак, не гледајући на све сретне пошљедице, којима нас руководи Божанствена благодат — човјек јој се у стању жестоко одупријети, па тим, наравно, самом себи ископати вјечиту провалију. Због тога се и срета у Св. Писму више мјеста, у којима се човјеку препоручује, шта више и пријети, да одустане од свог упорства: „жестоковинни и необрћзанни сердци и ушесы, вы присно Духу святому противитесь, якоже отцы ваши, тако и вы“ — рекао је Јудејима св. мученик Стеван, (Дѣян. 7, 51). Ето зато и срегамо ријечи „аце кто хоцетъ“ „аце хоцете“ „кѣждо свою мзду прѣметъ по своему труду“ (1 кор. 3, 8).

Суштина и услови, по којима се човјек освећује благодаћу.

Освећење човјечије састоји се у томе, што се човјек, помоћу благодати, очишћава од сваког гријеха и постаје сином Божјим; он постаје бнај храм Божји, у коме Дух Божји пребива. Ко год хоће — слободно може бити таквим, а то зависи од његове добре воље, но никако насилно. „Бог не приморава никога; али, ако Он хоће, а ми нећемо, то је спасење наше немогуће, не с тога, као да би немоћна била воља Његова, него с тога, што он неће никога да приморава“ (Златоуст).

Да човјек заиста добије Божанствену благодат и помоћу ње да се освети и спасе — потребни су извјесни услови, а као најпрви од њих јавља нам се вјера, као живо убјеђење нашијех духовнијех сила у непобитне истине свете наше вјере и нашег Спаситеља. „Ако ми сачувамо такву вјеру, бићемо невини пред Богом и украсићемо себе свима врстама врлина... Она има толику силу, да се спасава не само онај, који вјерује, већ и други за вјеру другијех“ (св. Кирил Јерусалимск.).

Ко прима к срцу и усваја оне истине, које нам је Бог изволио открити преко свога Сина — тај има у себи живу вјеру, којом, ма да су му већином недоступне многе од оних истина хришћанских — он је ипак јако убијеђен у истинитост и важност њихову, па их слаже у срцу своме, као Богом откривене, с највећом надом, да ће, вјерујући у њих и управ-

љајући се по њима — бити спасен, по науци апостолској, који све хришћанско учење називаху „вѣрој,“ „закономъ вѣры,“ а њене пошљедоваче „вѣрними,“ „вѣруюцими.“

Таквим начином вѣра је први неопходни услов за наше освећење и спасење. Њом се чистимо од гријеха преко благодати Св. Духа и једино њом Богу угађамо, јер „безъ вѣры не возможно угодити Богу“ (Евр. 11, 6). Она се појављује у три облика: 1) *вѣра*, којом усвајамо све догматичке истине, као: о бићу Божјем, о Његовом јединству по суштини, о тројичности у лицима, о Спаситељу, као нашем искупитељу и т. д; 2) *љубав*, помоћу које ми усвајамо истине наравственог откривења, јер „вѣра любовію поснѣпшествуема“ (Гал. 5, 6) и 3) *нада*, којом ми усвајамо Божанствена обећања, јер: „уповніемъ спасохомся“ (Рим. 8, 24).

Али није само вѣра довољна за спасење човјечије. Истина, њом се може човјек духовно препородити у тајни крштења и добијати остале благодатне дарове преко св. тајна, али, да би се могао стално ојачати у хришћанском животу и постепено се уздизати у хришћанској светости, ведрим челом стати на суд пред праведним судом, на вѣру се још захтјевају и добра дјела, која се слажу са моралним законом и чине се из живе жеље, да се задовољи сам Спаситељ, који их је у највећој мјери чинио. Без добрих дјела сва је вѣра мртва. „Некоже тѣло безъ духа мертво естъ, тако и вѣра безъ дѣла мертва естъ“ (Јак. 2. 17. 18. 26) „Чадца моя, не любимъ словомъ, ниже языкомъ, но дѣломъ и истиною“ (I Јов. 8, 18).

Зато је потребно, да ова три облика вѣре, која смо ми напоменули, т. ј. вѣра, љубав и нада, избија на видик, као плодови испуњена Божанствене воље, по којима ће Судија Наградодавалац и управљати се на страшном суду и „тогда воздасть комуждо по дѣвиіемъ его“ (Мѡ. 16, 27).

Ово је учење наше цркве противно протестанској науци, по којој је за освећење и оправдање човјечије довољна само вѣра, па и опроштење то — по њиховом мишљењу — привидно је тек, формално, а у самој ствари, исти гријехови остају. Побивјајући њихово лажно учење, наша је црква овако о томе ријешила:

„Вјерујемо, да се човјек оправдава не само прѡстом вјером, него вјером, коју помаже љубав, т. ј. вјером и дјелима. Признајемо ону мисао за сасвим нечасну, као да вѣра, замјенјујући дјела, задобија оправдање у Христу. Јер вѣра у таквом смислу могла би доликѡвати сваком и не би било ни једнога, који се не би спа-

сао — а то је очигледна лаж. Папрошив, ми вјерујемо, да нас не само сјенка вјере, него права вјера у нама преко дјела оправдава у Христу. Дјела пак ми цијенимо не само као свједочанство, које пошврћује наш позив, него и као илодове, који чине нашу вјеру радном и могу, по Божанственом обећању, да сваком донесу заслужену награду, добру или злу, гледајући на то, што је сваки чинио, док је с тијелом био“ (Послан. Источ. Патр. о правосл. вј. чл. 13).

О св. цркви.

Под именом цркве треба разумјети такво људско друштво, у ком су чланови тијесно везани заједничком вјером у осниватеља њеног, Христа Спаситеља, без разлике мјеста њиховога живљења. Црква уопште, као благодатно царство Христово, постојала је још од створења првога човјека и основата је на Божјој ријечи у рају, по којој ће „сѣмја жени сотреть главу змиа,“ те се одма почела вјера у обећаног Месију. Ова се назива старозавјетном, за разлику од новозавјетне, коју је крвљу својом осветио Христос Спаситељ и ударио јој јак темељ на станцу каменџу, каменџа же бѣ Христосѣ.“ Он је одма у почетку својега заједничког живота и рада сакупио прву хришћанску заједницу, изабравши 12 својих апостола, и они саставише ту прву хришћанску цркву, новозавјетну, под његовим старешинством. Њима је Он додао још 70-орицу ученика ради проповиједања Његове науке. Значи, Он јој даде наставнике за ширење њене науке, установи св. тајну крштења ради умножавања оне црквене заједнице, тајну причешћа ради везе између њих и Њега и тајну покајања, којом поново могу кајући се нарушитељи црквеног закона и устава ступити у цркву и сјединити се са њеним оснивачем. Али, пошто нас је Христос Спаситељ тек голготском смрћу очистио од гријеха и сајединио са Богом, тек тада је Он савршено и установио цркву своју и крвљу је својом откупио. И она је отада водила непрестану борбу с непријатељима њеним, а све се више и више ширила. Свуда се установљиваху хришћанска друштва, која апостоли називаху црквама. Овакој припада назив *војујуќа*, јер се непрестано борила за људско спасење, да чеда своја духовна сакупи у једно стадо, под старешинством једног Пастира, њене невидљиве Главе. Кад ово изврши, онда ће постати *господствујуќом, небеском*. Њени чланови биће они борци, који су своју улогу довршили, и сада светкују побједу над непријатељима заједно са побједоносцем смрти и пакла — Спасите-

љем и Његовим анђелима. Све ове пошљедоваче Он сравњује са свјетлошћу и свијећом, коју нико не меће под трpezом, него на свијетњак, да свакоме засвијетли: и граду, што је на врх горе сазидан и који се не може сакрити од људскијех очију“ (Мф. 5, 14. 15).

Ово је у правом смислу садашња, новозавјетна црква. Она се у Св. Писму различито назива, на пр: Дом Божји, невјеста Христова, мајка вјерних, тијело Христово, а Он је назива гдје-кад стадом својим, гдје-кад брачним пиром, гдје-кад виноградом, гдје-кад њивом, гдје-кад зрном горушичним и сјеменом, а гдје-кад рибарском мрежом.

Чланови хришћанске цркве.

Под члановима цркве разумију се сви они вјерни, који су посредством тајне крштења ступили у хришћанску заједницу, т. ј. они, који су се „Единимъ духомъ во едино тѣло крстисъ, аще Иудеи, аще Елини (1 кор. 12, 13). а сви они, који нијесу прошли кроз врата крштења, па макакве вјере били — не могу се рачунати црквеним члановима.

Што се тиче оних, што су већ постали члановима њеним, утврђено је: „да су чланови католичке цркве они, који без сваког колебања исповиједају чисту вјеру Христа Спаситеља, па макар и био ко од њих подвргнут **СВЕТЛОСТИ** Сријеховима; јер, кад не би вјерни, који погријеше, били црквени чланови, не би ни њеном суду подлегли. Али она их суди, позива на покајање и изводи на пут спасавајућих заповиједа, те зато, не гледајући на то, што се подвргавају греховима, они остају и призвају се као чланови католичке цркве, само док не постану оступници и почну се држати и католичке и православне вјере.“ (Пос. ист. патр. о прав. вј. чл. 2).

Сваки је човјек по природи својој грешан и нема ни једног, осим једног Бога, који је у свему савршено чист. „Аще речемъ, яко грѣха не имами, себе прелѣцаемъ и истини нѣсть въ насъ“ (Јоан в. 8). Али ипак велика је разлика у јачини гријехова: има људи, који се искрено кају за учињене гријехове и убијеђено просе Божанствену милост, а има упорних, окорјелих грешника, који, умјесто да се покају, још се више гуже у породицама. Но и једни и други, пошто су већ ступили кроз врата крштења, разумију се црквеним члановима и подједнако се трпе до судбовосног часа. Зато Христос Спаситељ сравњује цркву са стадом, у ком су заједно и овце и козе (Мф. 28, 33) или са

пољем, на којем до жњетве заједно расте и пшеница и траву-љина. (Мт. 13, 24—30).

Али има и таквих црквених чланова, који су се, по свом упорству или сабласти, одрекли од своје праве вјере и прешли у какву другу религију. Овакви: „видимимъ дѣйствиємъ суда Божија, яко мертвые члены, отсѣкаются отъ тѣла церкви“ (Простр. хр. кат. Јл. 9, стр. 74). Међу ове спадају и они јеретици, који својеволјно тумаче хришћанске догмате и нарочито их изопачују. Овакви се сами осуђују на изгнанство из хришћанске заједнице и потпадају под проклетство, на њих „анаџема да будетъ“ (Гал. 1, 8—9). К њима се могу прибројити и сви они, који се не покоравају црквеној власти, па их црква нађе за нужно отклонити од себе, да не трују остале вјерне, а то јој је право дато по Богом даној јој власти везати и дријешити.

Цијељ Христове цркве и црквени склоп.

Прије свега цијељ се Христове цркве у томе састоји, да чува онај драгоцени залог спасавајуће вјере, помоћу којег ће се грешници осветити и с Богом сјединити, како би овдје на земљи у њеним животним недрима нашла прибјежиште и духовну храну за живот вјечни. Да би црква достигла ту своју цијељ, Оснивач јој је њен поклонио три неопходна стварна средства: 1) дао јој је учитеље и чуваре, који ће просвећивати вјерне свјетлошћу спасавајуће вјере, и упутити их, да држе и чувају оно, што им је Он наредио; 2) установио је и дао јој је св. тајне и друге свештене радње, а заједно с тим и црквене служитеље са влашћу и силом, да врше установљене тајне и свештене службе, и 3) дао јој је духовне пастире, да упућују људе к вјечном животу с Богом даном влашћу везати и дријешити. Овакви у почетку бијаху сами апостоли. Њима је он дао власт, да шире на све стране Његову науку, врше свете тајне и руководе своје пошљедоваче, паству своју, к вјечном спасењу. Ово бијаше прва црквена управа или јерархија, састављена из 12-торице људи. Значи, у састав црквени спада двоје: *паства* и *јерархија*. Прву сачињавају сви уопште вјерни чланови њени, који вјерују у Христа и Његову Божанствену науку; другу сачињава особити Богом постављени ред људи, које је сам Бог опуномоћио за учитеље, свештено-служитеље и духовне управитеље и њима се сви вјерни морају покоравати. „Постарајте се, љубазни, да се покоравате епископима, презвитерима и ђаконима; јер, ко се тијем покорав,

слуша Христа, који их је установио, а ко им се противи, противи се Исусу Христу; а, ко се противи Сину, неће видјети живота, јер ће гњев Божији на њему почивати“ (св. Игњатије Богоносац).

А Спаситељ је рекао: „слушаји васъ, Мене слушаеъ, и отметаји васъ, Мене отметаеъ: отметаји се Мене — отметаеъ пославшаго мя“ (Лук. 10, 16).

Али је Христос Спаситељ желио, да се та Божанствена власт непрекидно продужује до свршетка свијета, јер ће и Он с њима бити, „во вся дни, до скончанија вѣка“ (Мт. 28, 20).

Зато су и свети апостоли, ширећи на све стране јеванђеље и оснивајући свуда цркве, постављали нарочите духовне старјешине, рукополагали их у епископе и дали им Божанствено право над извјесном паством, да могу сами избране, а за то спремљене људе рукополагати. За ово су апостоли давали извјесна упуства и судска правила, која ће им служити за руководство према потчињеним служитeljима цркве. Свима онима, који немају законито право на свештенички чин, строго се забрањује исти, јер нико не може себи ту власт присвојити, осим онога, који је за то, самим Богом позват (Евр. 5, 4—5).

Дужност је пастирска, да свестрано воде бригу о спасењу свог стада; а оно им се у свему дужно покоравати. Но и једни и други треба да сачињавају једну цјелину, једну цркву. „Црква сачињава народ, спојен са свештеником и стадом, покорно свом пастиру; због тога треба да знаш, да је епископ у цркви, а црква у епископу. Значи: ко није у вези са епископом, тај није ни са црквом“ (Кипријан).

Степени црквене управе (јерархије) и њихова међусобна разлика.

У главном су три степена црквене управе: епископи, пресвитери и ђакони. Епископ има највећу власт у подручној му цркви; њему се морају покоравати остали нижи свештенички редови и вишта у цркви не вршити без претходне његове дозволе, јер подлеже његовом надзору и суду. Он је главни учитељ у својој цркви, како свију вјернијех, тако и нижијех пастира његове цркве, „ибо ему ввѣрени люди господни и онъ воздаеъ отвѣтъ о душахъ ихъ“ (39 пр. ап.). Зато он има и особито право у свештеној радњи, које нема пресвитер; на пр.: рукополагати друге у свештеничке ниже и више чинове, освештавати св. миро, жртвеник, или антиминос и т. д.

Пресвитерска је власт такође Богом установљена. Он у свему зависи од свог надлежног епископа, који му је и дао власт, посветивши га у извјесни чин својим рукоположењем, давши му тијем право, да може савјесно учити повјерену му паству, премда у свему, као што прије напоменух, подлежи његовом надзору и суду. „Пресвитери не могу ништа предузимати без дозволе епископа“ (57 пр. ап.). Што се тиче свештене радње у цркви — он може вршити све оне, које не припадају искључиво епископу, премда и при вршењу неких исто он свестрано од епископа зависи; тако на пр. свето миропомазање тек онда може вршити, пошто му епископ свето миро претходно освети; свето причешће може извршити само онда, кад му епископ претходно антиминос освети и т. д.

И ђаконски је чин Богом установљен, али он нема никакве духовне власти над вјернима. Он је служитељ и помоћник епископски и осталих нижих свештеничких чинова, управо око и ухо њихово при вршењу црквених обреда. Он нема право вршити свете тајне, ни уопште свештене радње, зато му је и одређено „ниже сидѣти посредѣ пресвитеровѣ“ (18 прав. 1 вас. саб.). Њему се може дозволити, да поучава вјерне, или да проповиједа међу невјерне, као што је то практиковала прва хришћанска црква, на пр. протођакон Стеван и Филип; али то није баш његова обавезност. У осталим „ђаконима, овим служитељима тајна Исуса Христа, треба да се јављује свако могуће угађање, пошто они нијесу служитељи јела и пића, него служитељи цркве Божје“ (Св. Игњатије).

Значај и разлику ових трију црквених служитеља: епископа, пресвитера и ђакона, ми укратко и јасно видимо из посланице св. Игњатија Богоносца, у којој пише: „молим вас све вршите у миру Божјем под предсједништвом епископа, мјесто самог Бога, пресвитера, мјесто сабора апостолскога и ђакона, мјесто мојих премиких, којима је одређено служење (*διακονία*) Исуса Христа.“

И ако Христовом црквом управљају многобројни њени епископи, ипак она преставаља собом јединство духовне управе, јер крму исте држи њена невидљива Глава, која унутрашњом везом све чланове спаја и оживљује спасавајућом благодаћу Св. Духа. — А то је Спаситељ, оснивач њен, који њих, као своја видљива оруђа цркве и управнике једнако потпомаже у њиховој високој служби при вршењу благодатних радња њихових према вјернима. Он је за њих код Оца измолио Духа Светога, који својим даровима почива на њима и њиховој пастви,

јача их у наравственом животу преко светих тајна, које им доносе духовне плодове: љубав, радост, мир, дуготрпљење, доброту, милосрђе, вјеру, кротост и уздржљивост и с овијем сва остала добротинства.

Из свега овога, што смо до сада о цркви говорили, могли бисмо извести о њој овакво опредјелјење: црква је таква хришћанска заједница, у којој су се чланови њени препородили тајном св. крштења и сачињавају једно тијесно спојено заједничком вјером преко свог оснивача тијело, коме је Он крајеугли камен и њом невидљиво управља сам, и руководи чланове њене благодаћу Св. Духа к вјечном животу, а видљиво оживљује преко својих духовних пастира.

Што се тиче црквених својстава, она имају четири назива, који јој припадају и то:

1) *једина*, јер она имаде једну главу, из које се разлива живот, правда и светост кроз све чланове, а представља собом једно стадо, садржи у себи једну Божанствену науку, једне исте Божанствене тајне, а међу свима члановима њеним: старешинама и паством постоји јединство вјере, наде и љубави, јер их њихова глава чини једно тијело и један дух. То и јесте цијел њеркве да сви едина будућ,“ те и ако је она раширена на све стране, ипак се одликује јединством своје науке и предања. „Епископство је једно, у коме сваки и сви скупа једнаки дио имају. Тако је и црква једна и ако се прирастом због расплођавања шири и на дијелове кида. Ето и сунце има много зрака, али је свјетлост једна; много је грана на дрвету али је стабло једно, које се чврсто држи на коријену; много рукава истиче из једног извора, па и ако разлив, који проистиче од количине воде, не представља јединство, ипак је на самом извору јединство сачувано. Одвој сунчану зраку од тијела сунчева, и неће моћи опстати као засебна свјетлост, јер јединство то не допушта; откини грану од дрвета и откинута грана неће моћи успијевати; одијели рукаве од њихова извора и они ће пресахнути. Тако и црква, обасјана свјетлошћу Господњом, по свему свијету шаље своје зраке; али је свјетлост, која се свуда разлива, једна, нити се кида јединство тијела. Она шири своје плодне гране по свој земљи. Њезини бујни потоци теку на далеко и на широко, па при свему томе остаје глава једна, један извор, једна мајка, богата обилним расплођивањем“ (св. Кипријан).

2) *Света*, — јер је Спаситељ крв своју пролио за њу, да је освети, и да је учини чисту од сваке скврноће, па да буде

света и непорочна (Еф. 5, 25—7). Уз ово и њено је устројство свето, пошто јој је устројитељ свет, света јој је и њена Божанствена наука, свете су јој тајне, старјешине су јој примили освећење и силу од Спаситеља ради настављања вјерних, и најпослије чланови су њени освећени и сједињени тајном св. крштења са св. Главом, као што сам рече свом Оцу: „Азъ въ нихъ и ты во мнѣ, да будутъ совершени во едино“ (Јоан. 17, 21—23);

3) *Саборна, васеленска* — јер обухвата све људе по свему шару земаљскоме, као што је Спаситељ и наредио својим апостолима, да уче „вся якыки“ и да шире цркву по свему свијету „даже до послѣднихъ земли“ (Дѣян. 1, 8), па се ево већ толико вјекова непрестано шири, док силом својих Богом узвишених истина не обухвати собом све човјечанство и буде: „едино стадо и единый пастырь,“ а доступно је свакоме, без разлике вјере, чина, времена, или мјеста, грађанског устројства, или најпослије ступња гријеха дотичних лица — она прима у своја материнска њедра и најокорјелије грешнике. „Не остављај цркве, јер ништа није моћније од цркве — она никада не вене, него вазда цвјетаста,“ писмо, показујући јачину и постојаност њезину, назива њомом“ (Златоуст) и

4) *апостолска*, јер од њих води своје почетак, они су најпрви добили власт ширити и проповиједати хришћанску вјеру и оснивати поједине цркве, у којима су, као и у осталим, што су доцније поникле, служи света служба по предању њиховом и управљају се по њиховим правилима и предањима. Једном ријечи: они су зид оног тајанственог града, што има 12 основа, на којима су забиљежена имена „дванадесети апостоловъ агнчихъ“ (Апок. 21, 14).

(Наставиће се.)



УВОД У ОМИЛИТИКУ.

Предходни појмови о црквеном бесједништву у опште.

§ 1. Свештеникова обавезност проповиједати Слово Божије.

Још од старијех времена у хришћанској цркви постоји обичај, да се у храму Божијем, за вријеме заједничкијех скупова, народ поучава разнијем истинама хришћанске вјере и правилима владања. У првијем временима хришћанства знатни дио јавне молитве и састојао се из читања Св Писма и поучавања; ушљед овога и обичај настављати народ постао је управо законом, и једна од најглавнијих и основнијех дужности за пастира стада Христовога ¹⁾, или, како их Господ још у Старом Завјету назива, за *чуваре дома Израљева* ²⁾. Св. Апостоли и њихови велики пријемници сматрали су као велику славу и високо достојанство свога назначења, што им је у дио пало проповиједати чољечанству нову божанствену религију нашег Спаситеља и откривати му вољу Божију, те да од овијех, који вјерују, створе одабрано племе свети народ и људе препорочење ³⁾. Тако н. пр. велики проповиједник хришћанства, св. апостол Павле, не само да сматра за свету дужност казивати народу благу вијест Спаситељеву, већ и поред овога додаје: ... „горе же мнѣ естъ, аще не благовѣствую ⁴⁾.“ Убјеђујући и све духовне пастире да им треба проповиједати народу божанствену науку, између осталог заклиње Богом и страшним судом Христовим Тимотија, епископа ефеског, додајући: .. „проповѣдуј слово, настой благовременнѣ и безвременнѣ, обличи, запрети, оумоли со всякимѣ долготерпѣниѣмѣ и учениѣмѣ ⁵⁾.“

У опште апостол Павле од сваког презвитера без разлике захтијева, да између осталих врлина треба прије свега да је поучљив ⁶⁾; а Св. Писмо и епископу и презвитеру, који занемарује проповиједанье Божије ријечи, пријети страшним казнама ⁷⁾.

¹⁾ Мат. XXVIII. 19; Дјејан. XX, 28—32; I. Тим. IV, 13—16.

²⁾ Језек., III, 17—21; XXXIII, 7—9. —

³⁾ I. Петр II, 9; Дјејан. XX, 20, 21, 24, 26; I. Кор. IX. 2. 3. 16; Кол. I. 24. 25. 28. 29. —

⁴⁾ I. Кор. IX, 16. —

⁵⁾ II. Тим. IV, 1—2. —

⁶⁾ II Тим. 2, 24, 25. —

⁷⁾ Језек. 3, 17. 18; 33, 8; 34, 10; I Тим. 4, 16; II. Тим. 2, 14 и др.

Поред овога, да се не би нико од духовних пастира одрицао ове велике учитељске дужности, то и у посљедујућим временима васионска црква особитим одребама ставља у дужност свештеницима проповиједати божанствену науку. „Треба — вели се у 19 правилу VI васионског сабора — да *предстојници црквава сваки дан, а особито у дане Господње, поучавају сав клир и народ ријечима благочастија, избирајући из божанственога писма мисли и расуђавања о истини, и држећи се у томе установљених већ граница и предања богоносних отаца*“.. (Срав. Ап. пр. 58.)

А књига „О свештеничким дужностима“ назива проповједничку дужност свештеника *најпрвом и најглавнијом* међу свима његовим обавезама ¹⁾. Из поменутог можемо видјети, да су у сва времена црквеном бесједништву давали велики значај, па ушљед истог и нама стоји у дужности шљедовати Спаситељевој заповијести и примјеру великих учитеља и њихових пријемника.

§ 2. Појам о црквеном бесједништву и његов одношај к храму и проповједницима.

Црквено бесједништво ²⁾ у широком смислу ове ријечи, јесу опште-народне лекције ³⁾ или узајамни разговори и читања о истинама хришћанске Вјере, која се, на основу Св. Писма, учења и одредбе св. Цркве, предлажу народу с цијељу поучити га. А почем су храмови Божији *Св. Римско-Византискојнија* ⁴⁾ мјеста за заједничку молитву и наставу, то се они и могу назвати, у одношају к овим истинама, *опште-народним школама* ⁵⁾ *хришћанско-моралног васпитавања човјечанства*. Но за учитеље овијех

¹⁾ § § 10 и 13. стр. 12, 17. —

²⁾ Да би избјегли честа повторавања једне исте ријечи, употребљаваћемо ријечи: говор, поука, настава, бесједа и проповијед — у једнаком смислу. —

³⁾ У старини називали су такве поуке лекцијама или читањима (*ἀναγνώσεις, lectiones.*) —

⁴⁾ И ако је најприличније мјесто за црквену проповијед храм Божији, ипак пастир може и дужан је проповиједати свуда гдје испане прилика и слушалаца. Тако Исус Христос учио је не само у храму и у синагогама, већ и на гори, са лађе, у градовима, селима и т. д. Своме Учитељу сљедовали су и св. Апостоли, који су настављали друге не само пред људьми, већ и по домамъ (Дјејан. 20, 20,) учећи их не само днемъ, него и ношћу (Дјејан. 20. 31.) —

⁵⁾ Св. Јован Златоуст управо и именује цркву школом; у својој бесједи против онијех, који не посеђавају цркву пише: *Hic locus (templum) est materia (ὁπόθεσις) virtutis, schola (διδασκαλείον) philosophiae.* Св. Атанасије Велики (у слову о воплоћењу) назива цркву *васионском гимназијом*.

школа потребна су још и нарочита лица, која ће на ову дужност нарочито одређена бити ¹⁾, почем се не може вјеровати у овога, о којем се не би ништа слушало или проповиједало ²⁾. А због тога што су наставници Вјере ³⁾ дужни проповиједати хришћанске истине и васпитавати у њеном духу људе разнијех звања, разнијех добâ година, разне народности и вјероисповијести ⁴⁾, то се они и могу назвати опште-народним учитељима.

§ 3. Циљ проповиједања Слова Божијег.

Св. Писмо и Црква сматра човјечанство као: а) *непрепорођено*, које је пало и које је изван религије, без Бога, без Христа; б) *препорођено*, које се налази у крилу Цркве и њене благодати. Човјечанство у непрепорођеном стању Св. Писмо црта у мрачним и жалосним бојама; а човјечанство у препорођеном стању слика сасвијем величанствено и славно. Због овога и проповиједник је дужан с једне стране говорити о пропасти, која долази ушљед грјеха, као и о својствима поклизнуте и покварене природе човјекове, како би тиме расположио слушаоце на кајање и побудио у њима живу жељу обратити се бољем духовном животу и раду; а с друге опет стране подсејати их на она превелика блага и радости, које човјека чекају онда, кад он сва своја дјела и вољу управиља према божанственој вољи свога Створитеља и Промислитеља. Ушљед овога **Св. Писмо** наш Спаситељ прву своју проповијед отпочео је са ријечју: **покајтеся!**, а последије овог сликао би живим бојама сва она добра, која нас очекују ако се искрено кајемо и исправимо. По његовом при-

¹⁾ Рим. XII, 6. 7; Ефес. IV. 11. 15. —

²⁾ Рим. X, 14. —

³⁾ Исусе Христос назива се *народним учитељем* (равви, равванъ); кад је Спаситељ одређивао Апостоле да проповиједају свему свијету, дао им је заповијест: „шедше оубо научите вся язики“... (Мат. XXVIII, 19), ушљед чега их је и наша Црква назвала *васионским учитељима*; св. Златоуст још их именује *своиштим наставницима човјечанства*. Поред ових има и много других назива, који се односе к дужности проповједника-пастира, и који представљају његов карактер и својства, као назвање: *пророка* (не у смислу прорицања будућег, већ у смислу настављања у божанственим истинама), *оца духовног, пастира, слуге Божије*; а у преносном смислу проповједници се зову *свјетлошћу свијета* (Мат. V, 14) *сољу земље* (Мат. V, 13) и т. д. —

⁴⁾ У 82 правилу IV картаг. сабора речено је: „Епископ никоме да не брани ући у цркву да слуша слово Божије (речено у широком смислу ове ријечи), ни *незнабожцу*, ни *јеретику*, ни *јудејину* чак до молитве за оглашене, —

мјеру и сами апостоли најприје би описали грјешно стање људи, па би одма за тим говорили о средствима, помоћу којих ђемо лијечити нашу душевну немоћ и доћи до светости. Значи, у препорођеном човјечијем стању морално достојанство његове природе оцјењује се према степену савршенства Божијег, које му даје своју светост, узвишеност и милину. Бог се овдје јавља као највџи примјер савршенства, а човјек је у толико човјек, у колико се више приближава том вјечном савршенству или вјечној истини: „свати будите, яко Азъ свать есмь“¹⁾; и на другом мјесту: „будите совершенни, яко же Отець вашъ небесный совершенъ естъ“²⁾. У овијем ријечима, које је развио Спаситељ у својој науци и животу, а послије њега и св. апостоли, казује се она тежња, план и поредак у животу човјековом, који треба да служи вјечитим циљем за прогрес човјечанства, како у савршенству његовијех одношаја према Богу, тако и према ближњијем и самом себи. Уплед овога и сваки проповједник дужан је имати у виду ову истину и ставити себи у задатак, да: казује људима благу вијест о Христу Спаситељу, те да помоћу благодатне Његове науке препороди истиниту дјецу Божију, да ријенју живи створног Бога повраћа људе у нов живот, и образује од њих нова створења, нове људе, који би својом истинитом праведношћу и светошћу личили на свог Створитеља. —

Поквареност духовне човјечије природе најбоље се види по особинама и својствима његова ума, воље и срца,³⁾ тако да и препорођај човјечанства састоји се у томе, да овима трима основним силама да темељити и одржени правац. Према овоме и главна позитивна цијељ црквеног бсеједништва има тројаку задаћу: а) да просвијетли разум својих слушалаца, т. ј. да пробуди у њима *живу вјеру* и убјеђење у јеванђелским истинама, које су, тако рећи, вијенац славе Христове; б) да да њиховој вољи истинити правац. — да побуди у њој радну хришћанску *љубав*, која је увијек готова испуњавати јеванђелски закон, и в) да његује и развија у својим слушаоцима религиозне осјећаје, или да отклања њихову душу од свега чулног, и да их располаже к чистом наслађавању предметима духовним,

¹⁾ 1. Петр. I. 15. 16. —

²⁾ Мат. V. 14. 16. 48; срав. I. Петр. II, 12. —

³⁾ У свјетској науци овим трима основним душевним силама човјечијим одговарају: идеја *истине* за ум, идеја *добра* за вољу и идеја *љепоте* за чула. Ове три идеје јасно су изражене и у поуци ап. Павла Филипијцима (IV. 8, 9; срав. Мат. V, 16). —

те да описивањем плодова хришћанске вјере и љубави породи у повјереним му људима *наду* на вјечна небесна блага. У васпитању, развићу и усавршавању ових трију основних способности човјечије душе у главном и јест цио обим проповједникова рада и цио течај препорођаја. —

Но да би свештеник с успјехом могао вршити овај високи задатак духовног препорођаја људи, потребна су за исто и особита средства, која ће потпомоћи да се жељена цијељ постигне. За ово је потребно да проповједник, прије свега, сâм буде брижљиво изучен вјештини поучавања, или свестраним искуством управљати душама, које св. Григорије Назијанзин назива *вјештином над вјештинама* (ars artium, — regimen animarum). Једном ријечи треба, како се св. Апостол изражава, да сваки мотри како ће поучавати, те да с пажњом прониче и испитује *суштину* (materia), *својства* (character) и *начин* (methodus) своје наставе.¹⁾ Ушљед овакве важности и тешкоће проповједничког рада у вршењу свете благовјести Христове, потребна је особита наука, која би дала проповједнику главнија правила и упуства у овој вјештини, а та је наука позната у богословској књижевности под именом *Омилитика*.

BIBLIOTEKA

§ 4. **Одредба Омилитике и њена потреба.**

Назив „Омилитика“ постао је од ријечи „*ομιλειν*“, која значи како *водити домаћи разговор*, тако и *јавно народ поучавати*, (publice populum docere.)

Омилитика је наука, која излаже битност, карактер и начин црквеног бесједништва, које руководи човјека к духовном препорођају; она даје правила за састављање и говорење проповиједи, и појашњава она унутрашња и спољашња својства, којима треба да се одликује црквена поука. А на основу духа некијех мјеста Св. Писма²⁾, можемо извести шљедећи појам о Омилитици: *она је наука, која образује такве проповједнике, којијех проповијед и живот треба да буде тачни израз Христове религије.* —

Потреба и корист Омилитике очевидна је како по самој важности црквене наставе уопште, тако и по високој обавезности за црквеног пастира да поучава повјерене му људе разноврсним и благотворним цијељима проповиједи, које је теже

¹⁾ I. Кор. III. 10, 12—14. —

²⁾ Мат. V. 14—16; II Кор. IV. 4; срав. Дјејан. XXVI. 17, 18.

постигнути, кад се не знаду никаква правила, него ли кад се руководимо ма каквим правилима, која би нам у неколико олакшавала посао, те и цијељ лакше постигли. — Разумије се, да је главно средство за успјешно вршење проповиједничке дужности благодатна Божија помоћ, почем Сам Господ „даєть глаголь благовъствующему и влагаєть словеса Своя во уста вѣрныхъ рабовъ своихъ,“ али ипак треба да и учитељ хришћанске вјере и морала употрејеби све силе, како би могао „искусна поставити (себе) пред Богомъ, дѣлателя непостыдна, право правяща слово истини,“¹⁾ те да би и све оно што је стекао из разних наука доброг и благотворног за живот са успјехом преносио у народ, старајући се придобијати све више и више знања, како не би оскудном руком сијао сјемена истине и добродјетели. —

§ 5. Склоп Омилитике.

Главни предмет Омилитике, разумије се, јест црквено бесједништво. Она је дужна научити нас, какве треба да буду пастирске поуке по својем *садржају и форми, по духу и излагању*; к овоме треба још додати и правила *при говорењу* проповиједи и о проповиједима, које се говоре без писмене спреме. По овоме, дакле, и сав обим Омилитике природно дијели се на ове дијелове: I — о предмету или материји црквенске поуке, II — о формама њеним, III — о *духу* или унутрашњем карактеру црквенског бесједништва, IV — о излагању, или спољашњем његовом карактеру, V — о произношењу, или казивању народу састављених поука, и VI — о проповиједима које се говоре без писмене спреме, или о проповиједничкој импровизацији. —

§ 6. Метод изучавања Омилитике.

Што се пак тиче самог метода изучавања Омилитике, то он може бити двојаки: 1) *теоријски*, којему стоји у задатак да покаже правима, дух и карактер црквене наставе, и 2) *практични*, којему је цијељ примјерима појашњавати она правила, која су теоријски већ изложена била; најприје се анализирају и протумаче разни производи проповједничке књижевности, како знатнијех тако и незнатнијех писаца, послије чега долази лично вјжбање у састављању и говорењу (у школи и цркви) црквених поука — односећи се, како при читању

¹⁾ П. Тиа. II, 15. —

тако и при састављању, увијек критички. Ушљед овога и најближа цијелъ изучавања Омилитике има у виду — образовати у будућег црквеног учитеља или наставника способност и укусу проповједнички; и, помоћу правила, високих примјера, вјежбања, критичким путем помагати, да се будући служитељ вјере оспособи тако, како ће се, за вријеме свог проповједничког звања, руководити у свом великом задатку према духу и карактеру бољијех учитеља свете вјере и учењу наше православне цркве.

§ 7. Одношај омилитике к наукама богословским и философским.

Како с наукама богословским тако и с философским Омилитика дијели општу област истина, узима на себе многа од тију начела и правила, која се садрже у тим наукама, једино с том разликом, што се стара прилагодити иста начела према потреби јавне науке и разумијевању народњем. Херменевтика, на пр. даје Омилитици своје законе и правила како да се разумијева или тумачи смисао Св. Писма, што је за Омилитику од велике користи; **Догматичка Богословија**, **Практично, Црквено, (Еклезијастика)** и **Црквено-Библијска Историја** садрже у себи богати материјал за проповједи, **Дојим** се проповједник са успјехом може служити. Зато Омилитици потребно је да разабере овај богати материјал, да одреди његов одношај к јавној црквеној настави и покаже, како и гдје се треба с њим послужити. **Логика**, пак, и **Општа Литература** дају Омилитици своја начела суђења, правила језика, слога и т. д. **Психологија**, **Метафизика** и **Практична Философија**, **Физика**, **Општа Историја** такође пружају Омилитици разна знања, без којих се добар проповједник не може обићи. Из реченог можемо видјети, да озбиљни проповједник треба да има општијех или основнијех појмова из свију области знања, а нарочито из богословскијех наука. —

§ 8. Кратки историјски преглед Омилитике.

И ако се у хришћанској цркви још од старих времена проповиједало народу с црквене катедре Слово Божије, али правила за црквено поучавање састављена су много кашње. У првим временима хришћанства, када су благодатним даровима Св. Духа богато обдарени били учитељи цркве, то исти нијесу се ни нуждавали у каквим-год подробним проповједничким правилима.

У дјелима светих Отаца цркве, поред честих напомена односно проповједничке службе, има још и цијелијех радова, у којима они, са особитом цијељу, доста подробно говоре о проповједничкој пастирској служби. На пр. трактат Јована Златоуста *о свештенству*, у којему он расуђује како о значају и тешкоћи пастирске службе уопште, тако и проповједништва напосе; блаженог Августина — *Хришћанска наука* (*Doctrina Christiana*) и *о катихизацији неучених* (*de catechisandis rudibus*), од којијех прво његово дјело у пошљедњем дијелу, а друго све уопште — чисто су омилитичког садржаја; дјело св. Григорија Двојеслова — *О пастирској бризи* (*de cura pastoralis*), садржи много омилитичких правила и упуштава, особито у трећем и четвртгом дијелу књиге. Али ипак сва поменута учења немају карактер науке, како ушљед недостатка системе, тако и ушљед недостатка разнијех питања, којима се Омилитика, као наука, мора бавити.

Почињући од XVI-ог вијека, уједно са развићем богословских наука, на Западу појавила су се многа омилитичка дјела, или у виду потпуне науке, или пак у форми размишљања, писана, трактата и тако да сва та омилитичка литература преставаља прилично велику библиотеку, у којој се може наћи и много ваљанијех дјела.¹⁾ Но ипак ни једно од тију дјела не може послужити како треба за проповједника Православне Цркве, јер православно-црквено бесједништво, будући је задржало старински карактер нашијех праотаца, у многоме се разликује од слаткорјечија иностранијех проповједника и, сагласно с духом наше Цркве, има своје особите захтјеве и потребе.

Омилитичка литература код Руса такође није обилата. Њихови предци умјели су проповиједати своју св. вјеру, знали су китњасто и живо изливати своје осјећаје, али ипак нијесу вољели расуђавати о теорији проповједништва. Проповједничкој вјештини они су се учили без икаквијех правила, једино помоћу примјера оригиналнијех писаца, читајући бесједе Отаца цркве и размишљајући над њима. Но ипак ранији руски писци и ако нијесу оставили потпуне науке о црквеном бесједништву, опет су дали врло кориснијех правила за проповједника. Овдје до-

¹⁾ Овдје споменућемо шљедеће: *Dialogues sur l'éloquence*, par Fenelon; *Pastoral de Limoges*, 2-e volume; *Homilétique, ou théorie de la prédication*, par A. Vinet; *Traité de la prédication, à l'usage des séminaires*, par un Supérieur de Séminaire. Paris, 1846. *Ueber das Wesen und den Beruf des evangelisch-christlichen Geistlichen*, von Ludvig Huffer. Giessen, 1830. *Ersten Theil, 1 Hauptabtheilung, die Homiletik.* —

лази: *црквени Устав*, који је у течају неколико вјекова био првом руководном књигом, која им је казивала, што у које вријеме треба узимати из домаћих писаца и говорити у храму вјерујућим ради поучавања. Од дјела, у којима се налази више чисто омилитичких правила, споменућемо ова: *Наука или начин састављања проповиједи* (печатана 1659 г.) Јоаникија Гољатовског, гдје автор учи младе проповједнике не како ће сами писати проповиједи, него како да се користе са већ готовим његовим проповиједима. Та његова наука додата је при крају књиге *Кључи разумијевања*, гдје се налазе проповиједи Гољатовског на Господске и друге празнике. Треба, вели он, узети његово слово на дан извјесног Божијег угодника, на пр. мученика, светитеља, апостола, пророка и т. д. и само промијенити име, па говорити је на дан којег му драго мученика, апостола, светитеља и т. д. Даље каже, да његове бесједо: на Господске и Богородичине празнике могу се говорити и у недјелне дане, измијенивши једино тему и неки дио бесједо (увод, излагање или закључак), гледајући по приликама. На пошљетку додаје, да од неког дијела његове поуке може се саставити велика бесједо, кад јој се додаду и сметну примјери, сличности, сетенције, фигуре и др. *Правила Регламента* (штамп. 1719 год) у чланку о проповједницима Слова Божијег говоре о врло многим и важним правилима, која треба да има у виду сваки проповједник. — *Ствари и дјела*, *Слово* је *Божан хришћански учитељ проповиједити народу* (састављена око 1726 г.) — дјело Теофана Прокоповића, служи као допуна Регламенту, гдје се у кратким примједбама, без какве-год строге системе, говори о материји или предмету црквеног бесједништва. Но ипак не гледајући на сву краткоћу у излагању, и у овом невеликом дјелу види се велики ум знаменитог Теофана, и његов истинити поглед на садржај црквене наставе. Те његове просте примједбе управо и чине код Руса први доста потпуни, премда и невелики, нацрт цјелокупне области проповједничких истина. —

Књига о свештеничким дужностима ¹⁾ (први пут штампана 1776 г.), саставили су је славни Георгије Кониски и Партеније Сопковски, епископ смоленски. У уводу овога дјела и у првом дијелу о *учењу*, налазе се многа предивна мјеста из Св. Писма и из Отаца Цркве о свештеничким дужностима уопште, и проповједничкој напосе. У овом дијелу казује се план, по којему бесједик, сагласно приликама и развићу слушалаца, треба да се држи у проповиједану. Тако, њему се ставља у дужност:

¹⁾ Књига о должностяхъ пресвитеровъ приходскихъ. —

1) учити вјери и у њој е дана на дан усавршавати човјека; 2) јеретичко или безбожно учење изобличавати и тријебити; 3) развраћене у безаконју исправљати; 4) људе правовјерне и поштене поучавати добродјетелном животу; и 5) оне који су жалосни и у очајању тјешити и храбрити. Овај план за настављање, у којему се налазе руководна начела за пастира цркве, основан је на ријечима ап. Павла ¹⁾, и свака од поменутијех тачака подробно је објашњена.

Од других дјела или трактата из области омилитичке литературе код Руса споменућемо: *Чишћања о црквеној словесности, или Омилитика* ²⁾, заслужног ординарног професора Кијевске Духовне академије А. Ј. Амфитеатрова, и *Руководство у црквеном собеседовању или Омилитика* ³⁾ протојереја - професора Н. Фаворова (најприје исте Академије, а доцније университета св. Владимира у Кијеву), — дјела, која својом пуноћом и правилним погледом на црквено бесједништво престављају собом, тако рећи, пошљедњу ријеч науке по овом предмету у руској богословској литератури, те су знатно попунила ону празнину, која се, до појаве поменутијех дјела, снажала. На жалост, прво дјело остало је недовршено, због смрти ученог автора - професора; изашле су из штампе само двије повише књиге, које ушљед своје опширности и ако не могу послужити као уџбеник за школу, ипак за наставнике и свештенике могу бити одвећ корисно помоћно средство у њиховом раду. Дјело, пак, пошљедњег автора, Фаворова, преставља собом потпуну систему у излагању правила за црквено бесједништво, ушљед чега исто његово дјело у гдјегдје скраћеном а и допуњеном ⁴⁾ виду одобрено је Св. Синодом као уџбеник за руске духовне богословије.

На основу овијех двају пошљедњих автора ми и излажемо руководећа начела у тешкој проповједничкој вјештини. —

¹⁾ II Тим. III. 16. 17; Рим. XV. 4. —

²⁾ „Чтенія о церковной словесности, или Гомилетика“. Кијевъ, 1846.

³⁾ „Руководство къ церковному собесѣдованію или Гомилетика.“ Издање девято. Кијевъ, 1898 года.

⁴⁾ У издању од године 1858 нема шестог одјељена, о импровизацији, а у издању од 1898 већ има. У овом пошљедњем издању знатно је скраћен други одјељак. —

(Наставиће се.)



Ц Р К В Е У Л У Ш Т И Ц И.

Р А Д О В А Н И Ћ И.

Црква Св. Никола.

Црква је у лијепој равници. Порта је врло пространа, заокружена зидом, при којем с јужне стране расте овелик хрст. Ово је једина крстообразна црква у Луштици.

Улазна врата на прочељу су полукружно сведена. Изнад њих је окно са решетком, а по странама окна узидана су два архитектурна фрагмента, на једноме од којих је резан крст: остаци од цркве првобитне. На јужноме зиду имају такође једна врата, и над њима једна ниша; а како на јужној, тако и на сјеверној пијевници (попречном броду) има по једно окно и по један полукружно сведен прозор. Над црквом се уздиже осмоугаоно кубе.

Изнутрица цркве чини лијеп утисак. Украшена је једном корнижом и лезенама, које прелазе у зидане лукове. Олтарски се прозор уздиже за један степен над црквеним подом. Иконостас је нов и лијеп, а урешен је и резаријама. Израђен је 1892. г., а неке старинске иконе лијепе израде хране се у просхомидији. Такав је изглед ове цркве од 1891.—92. г. Тада је црква обновљена, и дотадашња „лађа“ била је претворена у „крст.“

Иконостас је обновљен од браће Т. и Д. Ђиновских из Дибре, погођен за 900 фор. Натпис на иконостасу изнад царских двери гласи:

ован храм св. оца Николаа био је сазидан на овом мјесту III7. г.
а поновљиван из три пута, довршен сасвим 1891. г. а ован
иконостас начинен е 1892. 29/1.

Овај натпис је удешен према успомени на натпис старински, који је опстојао, како неки веле, изнад просхомидије; а по другом, на сјеверном зиду црквеном, и гласно је:

Св. Никола готовъ предстоит III7. года.

Натпис је сумњив. Нестало га је сасвим, кад но се подигла данашња црква над првобитном, која се је три пута обнављала. Не зна се у тврдо, да је ико преписао вјерно старински натпис. Истим махом нестало је и важни старински живопис,

koјим је била украшена цијела старинска црква, и поменик у просхомидији, којему појединци још памте почетне ријечи :

ПОМАНИ ГОСПОДИ

У гробљу је најлепша гробница породице Урдешића подигнута 1890. г.; најинтереснија је она пред црквеним прочељем од 1676. г. са већ потрвеним натписом и грбом; затим гробнице Трипчевића, породица, које се спомињу у листинама већ од XV. виј. на овамо.

У Луштици живи предање, да је Св. Сава, српски Архиепископ, освештао цркве: Св. Николу у Радованићима, Св. Срђа на Подима и Св. Саву на Савини. Према је споменута 1117. г. сумњива, опет се знаде почисто, да је црква Св. Николе Радованићког једна од најстаријих у Боци Которској, и да је постојала извјесно у XIII. вијеку.

Под заштитом владе млетачке и у ову цркву бијаше постављен олтар римо-католички, који је уклоњен под владом француском 1812. године.

За опстојања манастира Жањачкога и ову су цркву послуживали његови калуђери. О почетку XVII виј. послуживао је у њој поп Марко Марковић који је у исто доба био парох цркве Св. Петке у Мрковица. Врло дуго, и у прошлом и у нашем вијеку, послуживао је у њој ђурџур Поповић, који је преминуо око 1850 године. Од њега је преостао рукописни, на мјесеце пораздијељени „Рожденик“ „џ“ пошренога збора или тн џ пошрене комбнитади лшштице а.л.ж.з.“ (1767.)

Данашњи печат ове цркве је округлог вида, прелазећег у овал. Лице печата носи лик Св. Николе, а у околу запис: пар. цр. с. Николе. се. радов. 8. лшштице.

Види се из декрета млетачкога Дужда Фрања Фоскари од 11. Јула 1446. године, какви су давани напутци, да се из Луштице протјерају српско-православни свештеници. А у декрету истога Дужда од 22. Маја 1455 год. који је био упућен которском бискупу Бернаруду, наређује се поред осталог, да се истоме бискупу свака помоћ даде, да може српско-православне свештенике истријebити, и да се натјеривају православни, нек се одреку земаља, винограда и баштина, особито обијех цркава: Св. Михаила и Св. Марије у Превлаци и Св. Гаврила, Св. Петра у Богдашићима; Св. Александра у Ђешковићима, Св. Луке и Св. Николе у Луштици, и свију другијех цркава и

црквица, што је православни митрополит под собом држао у селима предреченим и у другим мјестима дијецезе Которске.

Још је важније то, што се за цркву Св. Николе већ 1605. г. казује, како је иста црква престара и већ онда била веома трошна. Бијаше малена, живописана, имала је звоник са звоном, а поред ње и другу цркву, или правије кућу; и да јој у оно доба бијаше парох већ споменути поп Марко Марковац и т. д.

У одговору млетачкога вијећа од 15. Јула 1421. г. на молбе посланика которске ошћине речено је, како се има подијелити Луштица и све земље, што су спадале метохији митрополита превлачкога:

e miser lo conte statim fe far nelo dicto conseio dodeci zentilhomeni, li qual debia trovar modo, chomo se de partir la contrada de Lustiza chon tuti li suo confini, videlicet Pasiglava, Bogdasichi. Lesevichi, Tonbe chon tuti li terreni, che fo de Metochina, e la insula, e le saline, li qual tuti questi confini sono zercha infra confini de quatro mili, e tuti sono nominati neli privilegii de li nostri signori pasadi, le qual copie de li dicti privilegii sono in vostre man bolade de la bolla de san marco.

la vostra gratia a scripto a miser lo conte, che lui dia ala ecclesia de miser san Marco *NACIONALNA BIBLIOTEKA CRNEGORE DURBE CRNOJEVIC* ala Preculacha per esser officiada la dicta clexia, nel qual terren avemo comenzado a far una forteza. e chosi chon la vostra gratia la intendemo a complir, e meter nela dicta forteza zerti nostri vilani; unde questo luogo fosse forte de qua, e de la si e Budoa, siche el nostro contado sera quasi in una clave (Mon. spect. hist. slav. mer. Vol. VIII p. 96.—98.).

Декрете Франа Фоскари доноси Д. Фарлати у „Illyricum sacrum“ (vol. VI.). У оном од 1446. г. стоји:

Respondeatur, quod circa rem istam scribimus Reverend. D. Episcopo, et etiam Rectori nostro, ut per illos meliores modos, qui eis videantur, provideant mutare illos schismaticos, non tamen omnes una vice, sed paulatim dextro modo, ne forte ob magnitudinem illorum schismaticorum aliquod inconveniens nascatur....

У Декрету од 1455. г. речено је: ipsum Calogerum schismaticum de locis illis, et de toto territorio Catharensi omnino licentiare et expellere debeatis Compellendo eos ad relaxandum terrena, vineas et possessiones pertonentes Ecclesiis.

In facto Ecclesiarum S. Michaelis, et S. Mariae de Preulacha ac S. Gabrielis, S. Petri de Bordasichius, S. Alexandri de Liescovichius, S. Lucae, et S. Nicolai de Lustizza, omnium que aliarum Ecclesiarum et Capellarum fundatarum in diocesi Catharen, et in terrenis, decimis,

introitibus et redditibus ipsarum Ecclesiarum, qui et quae per Metropolitanam schismaticum sive Sclavum, de facto occupabantur, in villis et locis praedictis, et aliis diocesis Catharen. Dando praedicto Episcopo et Episcopatu suo omnes et opportunos favores pro augmento Fidei Catholicae, et ad Conservationem et Commoda jurium Episcopatus et Ecclesiae suae.

У извјештају о походу которскога бискупа Б. Анђела II. 1605. г. има још ова важна биљена о цркви Св. Николе:

Die eodem in eodem loco visitavit (Dominus Episcopus) Ecclesiam S. Nicolai ritus Graeci, quae est antiquissima, et pluribus locis depicta ac parum Constans minatur ruinam; est parva, lapidea, habetque campanile cum campana, et aliam Ecclesiam prope ipsam recte tramite pro laicis, et satis incompecta; et jussit Reverendissimus eam accommodari. Habet unicum altare lapideum parvum Graecorum more; et nullos habet redditus, sed piorum eleemosynis sustentatur. Populi pro majore parte sciunt Pater, Ave, et Credo, et se invicem docent, ac docentur; non habet necessaria ad celebrandum: sed solent Graeci Sacerdotes ea penes se tenere, qui sustentantur a parochianis, ut expositum est in Ecclesia S. Venerandae. Non habet Procuratorem, sicut nec caeterae Graecorum Ecclesiae; curam tamen illius gerunt ad praesens tres laici. Caret baptisterio, et Graecorum infantes ad Ecclesiae januam. Ejus Parochus ad praesens ESTOJE DUMBAZ, etc (Ill. sacr. ibid. p. 500.—501.).

CRNOJEVIĆ

Црква Св. Георгије.

Црква је малена. Изнад врата има малено окно и звоник на преслици с једним звоном. На полукружној олтарској апсиди и на сјеверном зиду има по један прозорчић са страницама на откос. Пред прочељем, а још већма поред сјевернога и јужнога зида имају остаци од старинских одебелих зидова.

Црква Св. Богородица.

Првобитна црква била је врло малена. Позније је надograђена, и на том дијелу отворена су два велика прозора на јужноме зиду, што изгледа просто као покривен тријем.

Црква има на полукружној апсиди један, а на јужном зиду два прозорчића. Олтарски простор не уздиже се над црквеним подом, већ је нарочито за то постављена гредица. Иконостас је израђен просто. И овелике иконе, које висе амотамо о зидовима, исте су израде. Остаци од старинскога ико-

ностаса Радованићке цркве Св. Николе виде се у олтару ове цркве.

На престолној икони стоји запис од 1787. године :

† поновише се сје стие иконї грѣдомъ и настоианїем гдина лѣке
анова мїжевића са свїема титорима бгъ да и прости. а.р.п.с.

Из исте је породице био капетан Нико Мижевић, настојник при пријетису онога писма Пећкога Патријарха, што је извршио поп Вуко из Котора 1692 год., и што доноси Вук Ст. Караџић као примјер „како се шесало српски прије 150 година.“ (Примј. срп.-слов. језика. Беч. 1857.)

БРГУЛИ — МАРДАРИ.

Црква Св. Петар.

Црква Св. Петра у Бргулима малена је. Пространа порта заокружена је сухомеђом, што је било лако подићи материјалом са велике, старинске гомиле, која се уздиже пред самом црквом.

Изнад прочелних врата има заоквирено поље и једна четвртаста плоча. Звоник је на престолу једним звоном. На полукружној олтарској апсиди има једну нишу са јужноме зиду два прозорчића. Црква има једну корнижу и по једну пишу на сјеверноме и јужноме зиду. Олтарски је простор незнатно узвишен над црквеним подом. Иконостас је трошан, врло сличан ономе у цркви Св. Вартоломија у Мардарима.

Црква Св. Вартоломије.

Црква Св. Вартоломија у Мардарима је врло малена. Изнад надвратника има звјездицу, која је била пренепена у најновије доба са Радованићке цркве Св. Николе. Звоник је на престолу с једним звоном. На полукружној апсиди и на јужноме зиду има по један прозорчић са страницама на откос.

Црква има изнутра једну корнижу и на сјеверном и јужном зиду по двије полукружне нише. Иконостас је, изим три нове престолне иконе, израђен у нашем вијеку, али припросто. Олтарски простор је раван као и црквени под. У порти, која је ограђена сухомеђом, има биљега над гробовима, који се ипаче једва разазнају.

Цркву је у много чем помогао Лесо Љешковић. Љешковићи су и заселак у Мардарима. У нашем вијеку полазио ју је црногорски митрополит Петар I. Петровић-Његош (Св. Петар).

Црквени антимије је израђен 1733. год., и на њему је споменут Арадско-Карансезбешки митрополит Исаија Антоновић. Запис му је приошћен у Шематизму бококоторском за 1879. годину, и гласи:

посвети се 8 арадс на 1742. марта 7. рскодиствовахе азх рава
раковк Божић Исаја Антонович, митрополит арадски
и карансезбешки.

Од свију села у Луштици, Мардари су најближи источној страни овога полуострва, у којој су Облатно, Кочишта, Страцинова шпиља и Веља шпиља, под-Плато са сталактитима. Предање казује, како је у Страцине, близу Страцинове шпиље, доходио Св. Сава и чинио да букне млаз воде под-Плато, но одма за тим учини да се вода прекине, те избије наврх „Срђеновића-Понте,“ дајући по тада сланотино.

NACIONALNA
(Историјске се.)
BIBLIOTEKA
CRNE GORE
ЂУРЂЕ
CRNOJEVIĆ
Н О С Л А Н И Ц А

Св. Васиља Великог Григорију Богослову.
О монашкој установи.

— Посрбио: Марко С. Поповић, учитељ и њакон. —

Познао сам твоју посланицу, као што другови своје другове познају, и као што дјеца познају своје родитеље, — кад им се јаве.

У установљењу вијесу баш сва мјеста изредна, као што би неку љубав осјетио на души, кад би ти међу нама живио; и док — прије тога не би дознао што о природи и стању, твој истинити разум и твоја достојна душа не би могла овдје измислити ништа против оног блаженства, које постоји у нашој заједници...

Ја дакле који чиним сам, на свршетку сам ноћи и дана, ца се стидим писати!

Оставих своје пребивање у граду, које је злим тамама подложено. Сличан сам лађару, који на мору плови у чуну, и не умијући њиме управљати, изгуби се и у највећој лађи, — видећи многе горде валове, који му се приближују. И био чун или лађа, враћа се, бјежећи од валова, да га не прогутају; и ако се ништа од ове пустиње не користујемо, — као што нам чинити треба, како ћемо друкчије ходити оним стопама најчистијем спасењу?

— „Ако ко хоће да иде за мном — рече Христос, да се одрече себе, да узме крст, и за мном нека ступи!“

Ово је као ћутљиви разум имати и искуство њиме постићи.

Како је очима лако видјети, што вађемо, а што је непознато није могуће.. Ко хоће да учини, да боље види, потребно му је извјесну свјетлост постићи. Тако и човјечијем разуму, који види и којег привлаче свјетске ствари, тешко је гледати безопасно у истину. Још више они, који нијесу свезани узама брака; бијесне жеље и нека старања нападају га и муче ..

Који се спојио са женом, има друго старање и живљење: који је без дјецe, да му је много дјецe; када му се нађу дјецa, труди се, да их васпита, жени да донесе храну и другу кућну потребу; слугама да управља. Када му се још случе невоље: свађа са сусједима, суђење по суду, борбе на путу, орање, сијање; не постићи, што се жели; и нарочито: сав му дан прође у ништа, и осим свега тога израдио је огорчење души!

У ноћи о дневним невољама премишља, и тако догађаји и привиђења заводе човјеку разум, — и такијем је једино избављење бјежати од свијета овога!

Од свијета се одвојити, то не значи у њему не бити с тијелом, него од тјелесног страдања избавити душу, — живећи без вароши и без куће, не поради себе, него и ради љубави друга без имања, који нема богатства — без ичега, који се не умије наћи у свијету, и који не разумије људског учења; који је готов примити у срце што од Божије науке, да се изобрази.

Приправљање срца јесте:

„Одвојити се од злијех и пакоснијех обичаја, прије потребне науке; јер на воску није могуће писати, не угладивши прије писања на њему стране; нити је могуће у душу усадити Божанствену науку, док се прије од злијех обичаја не очисти“.

Овome још и ову корист пустиња даје, што утишава страсти и вјжба се на свагда, да их од душе одвоји. Као што је лакше звјерове уловити, кад је студено вријеме, тако се похоте, љутње, страсти и сва несретна душевна зла стишавају боље

ћутањем, него ли честим свирјепим раздражењем, које се не побјеђује без силе и буне.

То је мјесто тако, као и наше, удаљено од људског мијешања, да се ни од чега не може прекинути уздржавање. А уздржавање и благост душе храни Божанствени разум.

Шта је од овога ближе, што се анђелским ликовима уподобљава на земљи? једанак дакле готов је стати на молитву; пјевањем и пјесмама поштовати Створитеља и за тим чистом сунцу, које обасјава дјела — предати се и овдје заједно с њим молитвама и пјевањем — као са сољу зачинити дјела; јер тишину без туге даће душевној установи једино (побојне) пјесме и молитве...

Ћутање је почетак, да се душа очисти; нити језик да говори, ни очима тјелесне красоте посматрати, ни слушањем слабити моћ душевну, чујући пјесме, које сласти подражавају. Не треба слушати ни говорā смијешних и шаљивих људи, који би могли душевну моћ уништити.

Прави разум због осјетљивих свјетских ствари не слаби, него држи себе и Божије мисли држи у себи; и оном добротом сјајући и свијетлости саму природу заборавља; нити о храни мисли; нити се велики дух стара о хаљинама, него се вјжба, да све ствари заборави. Она стара се и тежи, да задобије вјчна блага...

— Како би му се друкчије очувала невиност (душевна чистоћа) и неженство? Како ли правда, мисли и друге добродјетели? Ако не овим плодним одвајањем, које кога — било у животу поучава...

Овај велики пут наличај је у поучавању Божијем писању (у стар. завјету), у којему се корист и поука налази, а и животима св. људи у писму изложеним, како су њеки људи душевни — хотећи се уздржати у добродјетелима и живот према Богу управљали.

И ако дакле треба ко себи неке поправке, то ће га поучити, па нека то чита, као неку општу књигу о „лијековима“ тражећи у травама својој болести лијека.

А ако је старатељ невиности, нека често чита *Јосифов живот*, да се од њега научи чистим душевним дјелима, налазећи у томе снагу не само против сластима, него у свима добродјетелима, да те поучи..

Људство се поучава од Јова, који се не само противном животу одавао, него је трпио код богатства сиромаштво; код многе дјеце, остајао је без дјеце; и ни у један час није се поколебао,

већ је увијек читаву душевну мисао чувао; а још више није се љутио ни на другове, који су му долазили, да га разговоре у његовом великом злу и који су му говорили о његовим толикијем напастима!

Опет, ако ко хоће да буде кротак и великодушан, да га љутина на гријех не наведе, да буде међу људима уздржљив, тај нек нађе Давида храбра, срчана и кротка у борби, који не настоји, да враћа зло непријатељима.

Мојсеј је био врло љутит на онога, ко гријешу против Бога, — кротким духом трпио је све напасти.

И свуда — како живописци, када са слике ликове преносе, често слику загледају, трудећи се, да ликове са слике вјерно преносе — употребљавају своју умјетност; тако и свакоме, који се труди, да научи од другога нека добра дјела, дужност му је на све чисте и свете животе угледати се, као на неке ликове уздржавања, да све боље себе усаврши, — угледајући се на њихове молитве, учења и друга блага дјела њихова, која се труде за душу, постојано укрјепљујући је вршити жељу, што је за Бога.

Добра молитва, која се јавно извршава, то је Божији промисао за душу. И сва је у својој Божјој вољи украшени украс, имајући разумно и себи Бога. Тако бива и у Божијој цркви, када трудом земаљским Божанску спомен не сметнемо, нити се неваљалим страстима ум помета, но од свега бјежи Богољубац. Призивајући њега прогони страсти, које воде човјека на неуздржавање и грабљивост. И од свега најприје дужност му је потрудити се, да без науке не говори ријечи; да живи без распре, на питања чисто одговарати; не прекидати онога, који говори нешто потребно, а тиме желећи свој говор јасније исказати и не слушати, док се не изговори; учити без стида и без завијести. Ако се што научи од другога, не треба крити, као што непоштене жене с другим непоштеним људима роде дијете, па крију. Благоразумно проповиједати Божије ријечи — тако пријатно и тихо, како се може чути (и лако разумјети), а не викањем проповиједати, да буде досадно, онима, што слушају. Кад хоћеш да збориш, треба прије окушати себе, па тек пред људима говорити; говорећи о Богу у молитвама, слатко бесјеђујући, а не са шалом изводити сладост... Ради кротког држања, да те (сви) љубе, од свуда одбаци суровост.

Ако се случи, да коме запријетиш, — прије се сам научи смирености, тако ћеш пријатан бити ономе, који тражи лијека.

Много нам је потребан изглед (обличје) првијех пророка. А као што грјешни Давид не учини од себе клетву осуђења, но другоме то учини и самога тога своме гријеху судију постави, као што је сам на се суд изрекао, — више никоме не рећи поруге на онога, кога обличаваш.

Шљедовати смирености, и понизној мудрости; имати очи боље и доље гледати; умиљат поглед; косу дугу и нерашчешљану; хаљине просте; свита појасом притегнута за тијело.

Опасивати се не више слабина, то женске раде; нити слабо, то је лудо. Ићи ни полако ни љениво, — као што се јавља слабост душевна; ни брзо, ни сурово, као бијесни показујући се.

Један исти изглед хаљина да покрива тијело и зими и у љето. Не бојити хаљине у црвене и у шарене боје и не тражити ткана и мекана платна; или украшавати се хаљинама. то је онда налично женском украсењу, које оне набављају; мирисима образе и косе украшавају; него треба таке хаљине употребљавати, да не потребују друге (да облачи), да би угријале човјека.

И како се често обдува, тако треба и остале потребе да су му скромне. *Види се тек да какве треба да има хаљине, шако треба храном и пићем да врши потребу.* Здрава вода да му гаси жеђ. Толико и варива нуждним потребама да узима, како би му снагу тијелу одржало.

Не јести бијесно — угађајући своме трбуху, но свагда једнако и обично, чувајући се од сласти. Нити тада празан разум о Богу имати, но и само то јело, што ће тијело наситити, да је узрок славу Богу приносити, помишљајући: како су разна јела свакоме тијелу -- од почетка свега једнако измишљена била...

Молитву прије јела треба говорити, што је Бог дао — нама достојним блага своја, као што нам је друга давао, и као што су нам приправљена у будућем вијеку. Такође и кад устанемо од трпезе треба ишчитати молитве благодарења, које су одређене послвије јела. Један час да је одређен за јело, и пред вече, да се једе мало, да би се утолила глад тјелесна.

Остало вријеме нека проводи уздржник у разумним мислима, да му сан буде лак, да је свагда готов пробудити се; да живи у природном пребивању. По установи — о великим стварима, да престане трудити се.. Као што је другијем јутро, така уздржнику да је ноћ. Упражњавање душе да предаје ноћноме ћутању.

Ни очи, ни уши неваљасног слушања, или виђења, да не допуште срцу, него једино у уму — на особ бивати с Богом и себе паметно од гријеха исправљати. У дужностима чувати се од зла, а од Бога Господа искати помоћи на вршење ове установе...

Фоча, на Херцеговини 1894 год.

Ц В Ј Е Т Н И К Д У Х О В Н И.

Афоризми.

Господ наш Исусе Христос.

Исусе је привидни, тако рећи уображени син дрводјелје Јосифа, али је прави и истинити Син највишега Архитектора, који је створио небо и земљу (Филарет М. Московски).

Ми смо душа и тијело, а Исусе је: Бог, душа и тијело.

Господ наш Исусе Христос, да би нас учинио онијем, што је Он Сам, по превеликој љубави својој постао је оно, што смо ми (св. Иринеје Лионски).

Бог је снисходио до човјека, да човјека уздигне до Бога.

Исусе Христос сишао је с неба за те, да нас изведе на небо.

Син Божији постао је сином човјечанскијем зато, да синове човјечанства учини дјецом Божијом (Гал. 4, 5). (Прот. П. Соколов).

Син Божији учинио се сином човјечанскијем, не престајући бити Сином Божијим.

Ако се гвожђе стави у огањ, то оно скроз учини се црвено, као огањ, али ипак оно само не постаје огањ, нити огањ гвожђе; тако су и у Исусу Христу Божанство и човјечанство, два јестества, задржали у себи своја својства и постали оно, што су и били (Протојереји Јевченије Попов).

Христос је од самога почетка носио крст ради нашега спасења.

Ако је Сократ живио и умро као паметар, то онда је и Исус Христос живио и умро као Бог (Ж. Ж. Русо).

Христос је умро зато, да у нама умре гријех.

Исусе је у исто вријеме и љекар и љекарија.

До Христа Аврам у паклу, а по Христу и разбојник у рају.

Желиш ли учинити услугу Христу, то онда учини нужну помоћ оном, ко је потребује.

Оно што прима од тебе сиромах, то прима под видом њега сам Христос (Мат. 25—40).

Прије изабери, да ти је сав свијет непријатељ, него ли да увриједиш Бога Једнога (Тома Кемпејски).

Најсиромашњији је онај, који живи без Исуса; а најбогатији је онај, којему је добро са Исусом (Исти).

Боље је бити и сиромах, па бити са Исусом, него свега имати, а бити без Њега.

Живот без Христа гори је од смрти.

Тешко онијема, који гоне од себе Исуса, јер ће морати и они једанпут поћи од њега (у пакао). (Прот. П. Соколов).

Пред крстом налазе утјехе сви они, које ништа на свијету није у стању утјешити.

Трпи са Христом и ради Христа до краја, ако желиш царовати са Христом.

Ако љубиш и волиш Христа то не заборављај и његове заповиједи испуњавати (Ава Евагрије).

Није противник Христу само онај, који пише и учи противу његове науке, него и онај, који му се противи својим живљењем (свети Тихон Задонски).

Умјети трпјети и смиривати се — значи знати подражавати Христу (св. Василије Велики).

Не заборављај Христа, и нека ти ум и срце од Њега не одступа, и ништа те не може побједити (Цр.).

Вјера и добра дјела.

Вјера, да би била спасоносна, захтјева и да се поступа у животу по вјери, јер *вјера је без добријех дјела мртва* (Јак. 2, 26), те разумије се није ни способна довести човека у вјечни живот (Филарет М. Московски).

Добра су дјела душа вјера, а вјера са добријем дјелима *јест жива вјера*.

Гријех и вјера не могу заједно живјети: с вјером неопходно се сје-дињава у исто вријеме и добродјетелство (Св. Григорије Велики, Толмачев).

Као што је својство огња да загријава, води да орошава, свјетлости да освјетљава, тако је и живој вјери својство да се огледа у добријем дјелима (Св. Тих. Задонски).

Унутрашња је вјера без дјела мртва не само зато, што је о њој немогуће судити без спољашњих дјела, него и по томе, што без дјела немогуће је и живот вјере, као год што не може животиња живјети без удисања и издисања ваздуха.

Права вјера уз неваљао и порочан живот не доноси никакве користи (Златоуст).

Каква је корист вјеровати као хришћанин, а живјети као незнабожац?

Није разумно сумњати у истину оне науке, коју је открио Бог, која је запечаћена крвљу толикијех мученика, потврђена чудесима, и призната самијем нечистијем духовима: али куд и камо неразумније је вјеровати у истину тога учења, а живјети и поступати као бајаги да је она сасвијем неистинита.

Нема користи ни од здраве вјере при порочну живовању (Златоуст).

Не спасава нас вјера у ријечима, него дјела смијешана са вјером (Јак. 1, 22; Гал. 5, 6; Прот. И. Толмачев.)

Вјера без дјела, и дјела без вјере — по једнако ће бити осуђена.

Вјеровати само, да Бог јест, није доста, јер то ђаволи вјерују, него треба вјеру оправдати и потврдити дјелима: само такву вјеру изискује од нас Христос,

Ако желиш да се спасеш вјером, то љуби Онога, у Кога вјерујеш (Филар. М. Московски).

Вјера је без љубави што и лице без живота (Филар. М. Московски).

С љубављу — хришћанска вјера; без љубави — вјера ђавоља.

Располажи својим владањем по својој вјери. Вјерујеш добро, онда и поступај добро.



СИМЕОНОВА ЂЕЛИЈА У ДАЈБАПСКОЈ ГОРИ*).

Приликом моје кобне и грозне несреће, која ме у прошлој години 29. Априла са губитком једињаца у Москви задесила, морао сам се на весели Бадњи дан и Божић са огњишта утрнутог — из Цетиња уклонити, да у тим веселим данима у самоћи потражим своју душевну утјеху, поред свега што ми је душа заронила у дно земаљске грчине, те да у којему-год од наших манастира нађем одушке моме рањеноме срцу, и ако ме у накрет сви добри и честити саотачественици јако сажалеваху, а камен је студени ономе, који је постао предметом људскога сажалења и људскијех суза, као што сам ја, губећи једину своју наду и утјеху на овоме чемерноме свијету, те по дозволи госп. Митрополита *Митрофана* пођем у Дајбапску гору, у Зети, у повендигачку Ђелију о *Симеона Поповића*, строга испосника и примјера, који се одрекао свију земаљскијех наслада. —

Повод зидања ове Ђелије био је религиозни осјећај *Симеона Поповића*, родом из Цетиња, који је 1878 године прешао у Русију у Кијевску Семинарију, те је послје исте и Духовну Академију свршио и добио научни степен кандидатски, и по свршетку академије дође на Цетиње, гдје је неко вријеме проживио. Послије једне године зажели поћи на изучавање француског језика, те оде у Париз и Швајцарску, гдје је проживио више од једне године, те одатле пође у св. Кијево и тамо прими монашески објет и рукоположи се за јеромонаха по дозволи Митрополије Цетињске. Из Кијева врати се као јеромонах у Црну Гору, гдје је од Митрополита Митрофана очински био примљен, те га пошље у манастир

*) У ову Ђелију иде се из Подгорице поред брданца Љубовића поред кућа Шћеповића, и пролази се пољем Гемовскијем до горе Дајбапске, при којој су, са сјеверне стране, виногради мухамедански и хришћански из Подгорице, те се и данас ти виногради зову: *Заносијерак* (зрно сијерак), *Рецовине* и *Кршица*, а са јужне стране налазе се сиромашна сеоца: *Дакна***), *Средњи Дајбабе* и *Доњи Дајбабе* од 30 домова насељенијех из Зете, који се са земљодјелством и сточарством занимају. Ово се брдо може пријети за један сат путовања, с једнога краја на други, до ријеке Мораче поред Ђешкопоља. Оно је од чести нагомилано каменитим литицама и земљом црвеницом, на којој расте питоми пелим и разноврсне драче са великом травом, кроз које се налазе велики број ачеча, а по мало лишица и кунџа.

**) Из сеоца овога паша је жртвом за слободу пошљедњег рата 1876 године *Петко Коларовић* као добар и слободан патриота, којег су Турци Подгорички *Јуса Мучин* с *Деконичем* нарочито окривили, да га живог објесе, те га ухвате у Подгорици, и пред ханом (крчмом) *Јуса Мучина* жива објесе, 20. Септембра 1876 год., да би са овим грознијем поступком застрашили хришћански народ у Подгорици.

Ф. Радичевић.

Враћину за настојатеља. Послије једне године зажели поћи у Св. Атонску Гору да проводи испоснички живот светогорскијех калуђера, гдје је пошао и живио неко вријеме, те се отуда опет поврати у своју отаџбину. Госп. Митрополит пошаље га у манастир Острог, да тамо отвори *Монашку Школу* за оне младиће из Црне Горе, који желе испоснички живјети и и покалуђерити се, те му пошаље неколико младића на обучавање, који су издржавати о трошку манастира Острошкога.

Иза овога доста трудна работа добије дозволу, те пође у Јерусалим да се поклони гробу Спаситељеву, гдје је од тамошњег патријарха врло милостиво примљен био. Отац Симеон врати се натраг у манастир Острог, и продужи обучавање повјеренијех му искушеника, који су спремни и опробани да могу примити јеромонашки чин.

Год. 1896, породи се мисао у оца Симеона да гради о своме трошку ћелију и цркву у Зетској нахији, те се ријеши и пође у Зету са својим ђачићем Петком Ивезићем, Зећанином, да заједно потраже за то најудобније мјесто, и нађу велику пустару у Дајбапској Гори, коју купи за сепствени новац, што му бјеше у наслједство оставио његов *ћед Милан*.

Ово мјесто захваћа јужни крај Дајбапске горе. Ту при страни ове горе почне задати своју ћелију, коју је црошле јесени довршио

Живећи овдје и радећи своју ћелију, нађе једну велику пећину у простору од седам метара дужине и три ширине, коју је за цркву приредио, са олтаром, црквом и припратом. Кад се уђе у ову пећину (црквицу) улијева поклоннику велику хришћанску побожност.

Иста је црква са иконама, књигама и одежама, које је даровао Г. Митрополит Митрофан ради обављања посведневног богослужења.

Кад је црквица била спремна за освешћење, молио је отац Симеон Г. Митрополита да дадне благослов на освешћење, те добивши благослов, пођу зетски свештеници: г. г. Андрија Драговић, Крето Поповић са јеромонахом Симоном, те цркву освештају на светога Атанасију 22. децембра прош. год. и посвети се *Успенију Пресвете Богородице*; у овој је наставио посведневно богослужење, те се на молитву скупља и побожни народ Зетски.

Пониже од ове ћелије к јужној страни израђена је дубока просјечена бистијерна, која је у природном стијењу ископана, дубока је од осам до десет метара, која ће се црвеницом земљом, кречом и циглом изградити до површине земље, да се у исту спроведе вода, која буде с крова ћелије падала, те да би се са истом подмиривале ћелијске потребе, а пијаћа вода добива се са живог извора, одакле се сви дајбапски сељаци служе.

Кад смо стигли рано на Божић у ову пустару, поћосмо у глухо доба ноћи у поземну црквицу, храм Успенија, ће бијаше отпочета јутрења са литијом, послје које је оделужена и божанствена литургија, на којој бијаше приличан број Зећана из оближњих села, који се пред црквицом *миробожаву*, љубећи руку смиреноме служитељу олтара Божијега, те се народ својима кућама разиђе, а нас сврати отац Симеон у своју ћелију, да нас по својој скромној побожности у тузи разговори, додајући: *Бог нека вас утијеш и укријети, да тај тешки жалосни положај хришћански пренесете на овој плачној долици.*"

Духовник нам је дао и неке побожне кијевске листове с књигом „*Бесједе душе с Богом*“, те смо неколико сати овдје пробавили налазећи

душевну утјеху. Из ћелије пођемо на врх Дајбапске горе, Ђе смо цео дан на Божић пребавили молећи Бога у овој нијемој тишини :

О Боже, Боже!
 Помоћ ми дај
 Док мојим бједам'
 Не стигне крај. —
 Дај да их сносим
 Као твој дар —
 О Боже, Боже!
 Ти си мој цар.

У заход сунца свратимо се у скромну ћелију оца Симеона, са којим се отростисмо и вратисмо натраг у Подгорицу.

Ф. Радичевић.

РАД Н. Ц. ШКОЛСКЕ КОМИСИЈЕ.

Реферат о уџбенику: „Познавање и његовање човјечијег тијела“ за све четири разреда основне школе, од Н. Н. и Н. Н.

Ријешена је већ ствар, да је предавање природнијех наука у основној школи од врло велике важности, с тога налазим, да би сувишно било подробније о томе сад свдје говорити. Ја сам је допиште мњење међу педагозима, да природне науке у основној школи треба предавати по предложеном начелу њемачког педагога Либена, који је до сад нађен за најбољи и најсходнији. Либен је показао количину материјала, којег треба да обухвати основна школа, вријеме кад да се отпочну ђацима предавати природне науке, и начин (метод) предавања истијех. Што се времена тиче, кад би се морало с овим предметом почети, у томе погледу наше школе не одговарају мисли Либеновој, јер он замишља шесторазредну основну школу, у којој би предавање природнијех наука отпочело у III-ем разреду, но ово код нас још не постоји, дочим је код напреднијих народа дан данашњи та школа подигнута на осморазредну. те тако програм Либенов буде распоређен на 6 дијелова мјесто на 4, тијем се дјечи још већма олакшало, јер оно што су морала да сврше у 4 године довршују тек у 6 година. Па и сами неумрли Панчић, највећи радник на пољу природних наука код нас, препоручује исту ствар, но у још опширнијем обиму. Он сматра да је основна школа позвата да радноме тежаку нашег народа буде од стварне користи. Панчић препоручује да би за предавање природнијех наука у основној школи требало одредити нарочитог учитеља, који би само њих предавао. Из овога се види колику је он важност придавао овом предмету у основној школи. Оволико сам само хтио да напоменем ради сравњења садашњег стања ових наука код нас са оним како би требало да се усаврше.

Уџбеник, којег ми је Сл. Комисија повјерила на реферисање, како у основи тако и у појединостима већином одговара захтјевима, који се препоручују. Распоред и излагање материјала одговара напоменутом методу. Поједина одјелења врло су лијепа, и то лаким језиком објашњења, те дјечи неће бити ни најмање тешко схватити онолико, колико треба да знају о човјечијем тијелу и његовој вези.



Књига је подијељена на четири дијела, од којих сваки одговара једноме разреду основне школе, и добро би било кад би се сви поједини дијелови штампали сваки у засебну књижицу.

У првом се дијелу говори о спољашњим покривачима човјечијег тијела, гдје спадају: кожа, коса и нокти, затим сљедеће о умивању, купању, умјерености у јелу и пићу и о чистом држању обуће, одјеће, постеље, стана и ђачкијех ствари. Осим тога што је оволико довољно за ђецу у првом разреду, у уџбенику је све ово објашњено у нужном размјеру, тако да дјеца не могу бити оптерећена.

У другом дијелу распоред обухвата подјелу тијела на главу, труп и удове. Ту се описује положај и укратко облик појединих дијелова. Даље се казује о положају унутрашњих органа, као плућа, желудца и т. д., све у најкраћем обиму. На пошљетку се бави чистоћом тијела у мало опширним обиму него ли у првом дијелу. Овај други дио је у свему мало опширнији од првога, а тога се начела писци држе и у осталим одјељењима III-ем и IV-ом са размјерном постепеношћу.

У трећем се дијелу говори о главним саставним дијеловима (грађи) човјечијег тијела; ту долазе: кожа, месо, кости и крв. Затим се прелази на пријекне потребе за подмиривање и одржавање тијела, на разлике међу људима проузроковане климатима и разним приликама на земљи и најпослије на опис разнијех дијелова, који сачињавају главу, труп и удове, све систематски и јасно распоређено.

У овом (III-ем) дијелу биле би неке примједбе да се учине, као на пр.: на страни 2-ој, додати почетку каже се, да човјек до неког доба живота расте, а затим до опадања. Мени се чини, да и ако се раст може узети и у смислу развијања тијела, ипак би требало нагласити неки прелаз између опадања и раста тијела, а то је развијање снаге умне и тјелесне.

Мало ниже на истој страници стоји: „Склоп тијех дјелова зове се састав тијела.“ — пошто су *склоп* и *састав* синоними, могло би једно да изостане.

На страни 3-ој, гдје је говор о каквоћи крви, једна је названа *поквареном*, — овдје би згодније било да се рекло *непречишћеном*. — На 4-ој страни гдје се говори о разумном подмиривању тјелесних потреба, каже се да би тијело *угинуло*. — Овдје би било умјесније казати *разбољело*.

На истој страници гдје се говори о средњој висини људи да износи 1:80 сент., — чини ми се да је то одвећ много, зато бих био мњења, да се та цифра скрати бар за 5 сент.

На страни 6-ој и 7-ој, гдје се говори о облику ока да је као *шце*, а о положају главе да је *насађена*, боље би било да изостану такви изрази, пошто могу да даду погрешан појам о једној и другој ствари.

На страни 12-ој, гдје се помињу шкољјиви утицаји на ухо, чини ми се да би могло изостати подробно набрајање појединијех узрока, који шкоде уху; доста би било напоменути уопште, да сваки одвећ јаки звук и потрес или тресак шкоди уху.

У четвртм дијелу систематски су изведени у 9 дјелова опис и функције разних органа, као и њихова њега. Овдје се почиње са елементарним саставом тијела — о ћелијцама, затим се говори о крви и њеној улози, даље о дисању, варењу, јелу и пићу; о излучивању, о кретању, о чулима и најпослије о живчаној системи.

Примједбе би биле слиједеће :

На страни првој у другој периоду с почетка стоји : „Тјелесне снаге,“ што овдје нема смисла, па и да је умјесно речено, било би за ђецу несхватљиво.

На страни 31 у периоду каже се, да у тијелу постоји прибор, који разноси крв по цијелом организму, и да се тај прибор назива *срце*. — Овдје би требало да се уза срце додаду и *крени судови*.

На истом се мјесту каже да се радња срца назива *ошток крви*, — ово је врло скучен израз.

Гдје је говор о сивој и бијелој материји у мозгу и мождини, даје им се једнак положај, и ако се наглашује да им је различит.

Облик срца, желудца и мокраћног мјехура срањују се с једном истом ствари, то јест с *крушком*, ово би боље било изоставити и умјесније замијенити. Изузимајући ово неколико незнатних, да речем, примједаба, које се лако дају поправити, не могу а да не изразим похвалу на труду г. г. писцима, и да препоручим Сл. Комисији овај уџбеник да га усвоји, који би се допунио, кад би било могуће, да се у ње унесу бар главније слике, које би потребите биле за исти уџбеник.

Дешине, 20 Децембра 1897.

М. Ковачевић.

—*—

NACIONALNA
ЉЕТОНИС ШКОЛЕ ДРОВЊАЧКЕ
од њена ~~постанка~~ до 1892 ~~године~~
пише Косто Лучић, ~~учитељ~~ CRNOJEVIĆ

(Свршетак.)

Учитељи Пекић и Вујовић нијесу живјели у лијепим одношајима, као другови, што им је требало. Кривица та пада на овог потоњег, што своју дужност занемариваше, јамачно из узрока тога, што му не пђаху за руком његови фамилијарни интереси; па — да би своје поступке оправдао, пред надлежном му од њега старијој власти оптуживао је Пекића као човјека — учитеља — несавјесна у вршењу његове дужности, што им је најпослије те спорове ријешило гл. шк. надзорништво у корист првога, као праведна у поменутијем оптужбама.

Овакви догађаји вазда, и тад па и сад и унапријед, не само што школе, и иду на уштрб авторитета појединог учитеља, него с тијем чине велике и ненакнађене сметње школи и њеном будућем добром опстанку и бољитку, јер у очима простог човјека и народа пада школа са оне висине, на коју је по свом високом начелу позвата.

Ушљед оваквијех околности, порођенијех између поменуте г. г. учитеља, за идућу школску 1889 и 90 годину гл. шк. надзор. смјени Вујовића, а за учитеље постави у овој школи Пекића као управљајућег учитеља, а с њим и Митра Вукчевића из љешанске нахије.

За ову школску годину било их је уписатијех ученика и ученица 45, од којијех је I. раз. припадало 13 уч. и 6 ученица; II-ом 11 ученика; III-ем 9 ученика и 2 ученице; а IV-ом само 4 ученика.

Сви су ученици испиту присуствовали, од којијех је остало да понављају из I-ог и II-ог разреда по 3 ученика.

Испит је био 18 јунија, а трајао је $6\frac{1}{4}$ сати, на којем је показат успјех у I-ом и II-ом разреду добар, а у III-ем и IV-ом врло добар, са одличном дисциплином у све разреде.

Ревизор за ову шк. годину био је Зарија Вуковић, учитељ из Андријевице. Оваквијех потписа не виђа се до ревизије овог г. ревизора, а допније овај исти посао забрањен је „расписом гл. шк. надзорништва број 489 од 23 маја 1894 године.

О приходу и расходу ове школе за ову годину напоменуто је раније у школској 1888 и 89 години.

Идуће школске године 1890 и 91 гл. шк. надзор. скрати ову школу с четвороразредне на дворазредну из непознатог нам узрока, ушљед чега. ова школа и тад па и сад трпи велику штету једно из узрока тога, што школско здање, које је врло добро, према околностима пропада, а друго што је још и важније, народ наш с мањом вољом и уердношћу око школе и њезиног напретка ради и обраћа своју пажњу на њу.

Нећу да останем дужан ни овој најприје поменутој двојници г. г. учитеља, па због тога и сво ме :

Учитељ Вукчевић, по казивању свијех, био је човјек на свом мјесту с малијем изузетком, који није ништа знао.

Примјер доброг владатеља и трудољубивости заиста он је био, али, судећи по оном, што сам за њега могао дознати, био је у неку руку себичњак, јер избјегаваше свакије друштво, а особито простијех људи. Учитељ је народни човјек, он се не смјеје ни додевати. Сособито од сељана отуђивати, јер отуђивањем њега од себе не само што наноси штету свом ауторитету, него и сувише отуђује га мало по мало од ове светиње — школе!

А што се тиче г. учитеља Пекића заслужује у свом раду и старању око школина бољитка похвалу; он је, као што знамо, и управљао грађењем школског здања, и што је оно љепше испало, то се има њему приписати; јер није само доста да човјек изврши неко повјерено му дјело и да се на свој начин одужи гласу савјести, колико и то — да свршетком свог рада задобије и туђе поштовање.

Но при свем томе његова непосредна учитељска дужност није могла тећи редовно, него се опажало и празнина, које по могућности, за вријеме одсуства његова попуњаваху одређени за то између најбољијех ђака „цензори“. Узрок овоме је тај, што г. Пекић не заступаше само своју учитељску службу, него и још поред ње он обављаше дужности племенског писара, финансијалног капетана, а у одсуству капетана племенског вршио је и дужност овога, као његов заступник.

Прије поменуте школске године, по скраћењу течаја школске године, у овој школи буде за учитеља постављен г. Шпиро Калуђеровић из Беклића.

Овај је држао два млађа разреда, у којима бјеше уписато 31 ученик и 7 ученица. Од овијех на I-ви разред долазило их је 18 ученика и 7 ученица, а у II-ги 13 ученика. Течајем школске године напусте посјеђавање школе 2 ученика и 2 ученице из I-ог и 3 ученика из II-ог разреда.

Остали су испиту присуствовали; понављао није ниједан.

Ревизор за ову годину био је г. Вуко Поповић, учитељ из Куча, по чијој су оцјени, на држатој испиту 18 јунија за 4½ сата, ученици оба разреда показали врло добар успјех у настави и дисциплини.

Како за приход тако и за расход ове школе за ову годину не зна се тачно колико га је било, пошто је тадашњи контролор, Бајо Брацановић, све рачуне од прихода и расхода свео у једну цифру за све године до његова доласка, те по свој прилици биће ушао у то приход и расход ове године урачунат и приходе и расходе год. 1889 и 90.

У овој школекој години изишао је од гл. шк. надзор. „Распис“ од 15 фебруара т. г. у којем је саопштено учитељима (цама) о полагању учитељских испита, набавци учила, и о дежурству у школи, и др.

За идућу шк. годину 1891 и 92, гл. шк. надзор. смијени учитеља Калдуђеровића, који је могао много бољијех успомена оставити на овом крају.

На његово мјесто дође Лазо Божовић родом Пипер.

И он је држао као у предходник му I-ви и II-ги разред, у којима је уписато било 40 ученика и 13 ученица. Од овијех припадало је на I-ви разред 25 ученика и 8 ученица, а II-ом 15 ученика и 5 ученица.

Испиту су сви присуствовали, а само је један ученик од школе ослобођен из узрока тога, што се је о § 66 шк. закона огријешо. Остало их је да понављају 9 из I-ог и 5 ученика из II-ог разреда.

Ревизор за ову годину био је поп Јоко Гојнић. На испиту држатој 12 јуна за 5 сати показат је у оба разреда врло добар успјех у настави и дисциплини.

Прихода за ову шк. годину било је 129 фиор. и 01. новчић, од којих је на рачун шк. потреба расходовано 105 фиор. и 23 нов. Што се тиче рада и владања г. Божовића по свачијем гласању његовијех познаника заслужује похвалу. Једино то имађаше ману доносити ругу из љутине, изићи из такта у кажњавању ученика за вријеме предавања, али врло ријетко.

Пошто црква стоји у тијесној вези са школом, то ћу у кратко и о њој проговорити.

Подигнута је 186 (?У.) добровољним прилозима Добро-сељана, те се тако и данас зове Добросеоцком. По спољашњем њеном изгледу, одма се да видјети, да и у унутрашњости својој оскудијева. Једно избуцато свјештеничко одјејаније, двије престолне иконе, двије три налоње — ето то је све њено имање.

Толико је сиротна била, да није имала ни једне своје књиге, док није његово Високопреоевјештенство добри Г. Митрополит Митрофан приликом своје каноничне ревизије дошавши овдје 1895 год. поклонио јој више комада најнужнијих црквенијех књига, на чему му је од стране свију нас и тада и сада вјечита благодарност, чиме је засвједичио своју милост и старање око унапређења овог св. храма вел. мученика Георгија, као и по другомјем мјестима.

Као што рекох ово је парохијална црква Добро-сеоцка — а у ствари није но Шавничка, јер све потребе при, свршавању св. тајна ови потоњи подмирују, и ако данас она што има то њима треба захвалити, особито М. Луцићу, који је у исто вријеме и тугор ове цркве.

Црква је, као што рекох, у парохији Добросеоцкој, а сама варошица у парохији Превишкој, те ушњед овакве подјеле, некако се растржњо обављају богослужења, којих би морало овдје бити много више, него што

бива, пошто је ово прије свега варош, па колика је да је, за тим овдје је осн. школа.

Боље би било како из овог узрока тако и са стране болитка црквеног склопчати у једну цјелину ову цркву заједно с парохијом, па обје предати у руке духовног старана ономе од свјештеника, кој би то најбоље заслужио и за ту сврху најдјелиходнији био.

При завршетку овог љетописа не смијем пропуштити, а да не проговорим и о народу, у коме и јест и који је школу саградио, пошто обје у тијесној и нераздвојној вези морају свакад рамо уз рамо стајати.

Дробњаци су Херцеговци сви вјере православне, при том су много религиознији од осталијех племена, но морам признати, да та религиозност, особито код млађег нараштаја, некако чудноватијем начином ишчезава.

Занимају се поглавито сточарством, а земљорадњом само у толико, колико им она може подмиривати у крађењу њихове свакодневне потребе, па и још мање, пошто већи дио племеника мора поново куповати на пазарима извјесну количину жита да се до новогa прехране. У овом погледу народ је много лијен, премда су услови за земљорадњу, нећу рећи у цијелом, а оно у 2—3 племена врло повољни. На много мјеста нашег племена добро може успијевати урметин, а тако и по неке воћке, али од свега тога нема ни од лијека.

Ношња народна је просто црногорско одијело; до скоро све грађено од домаћих производа, а данас већином жалти Боже те се губи и замјењује се странијем индустријскијем израдама, и то све по скупе повце плаћају.

Па шта више, данас је у неку руку многоме некакво бајаги понижење, ако на себи нема цимали од свите, гаће такође, „пас куловни“ и др.

Као и код осталијех Срба тако и Херцеговаца још и данас се добро држи онај дивни српски обичај, што га други народи слабо или никако немају, а то је гостопримство.

Ма ко био и откуда био дочекује га и прати га са „добро ми дошао“ и „да ти је сретњи пут! да се у здрављу видимо!“ Језик им је чисто прави српски — јужног нарјечија, помичан у неколико са турцизмима, који су остали још од онда, када су по овим крајевима бијели Турци Херцеговачки и Бошњачки агovali.

Осим тога Дробњаци су и врло јуначан народ. Цијела историја овог племена није друго ништа, него низ крвавијех догађаја с Турцима до свог жељеног очекиваног ослобођења. Баш у овом племену и свршио се је најјејачији акт, који је за собом и повукао одма ослобођене Дробњаке и његово саједињење с Црном Гором, а то је поглица Смаил-аге Ченгића на Мљетичку 1840 године (а не 1836).

Што се тиче њиховијех обичаја, судећи по ономе, што сам од њих за ово 6 година мог учитељевања могао чути и видјети, држим, да су им много скученији данас, него што је то у истом овом племену назад неколико година било.

Напоменућу још и то, да од старине имају много задржатијех сујевјерија с гаткама склопчанијех, чега се и код људи, а највише код жена опажа.

Ово околико што сам умно и могао рећи у овом љетопису. Све ово написато је на основу чистијех доказа вјероватнијех лица, те за то ако би коме што и неповољно било, молим га да ми опрости.

Пошто сам од шк. 1892 и 93 године на овом мјесту вршио моју учитељску дужност, и пошто сам себе нити могу кудити, ни хвалити, то молим мога замјеника да и мене не поштеди, него онако да мој рад и понашање на јавност изнесе, како то будем заслужио, као што сам ја свој г. учитељима, који бише овдје прије мене.

Шавник, 1 јануара 1898 год.

Извјештај о основним школама црногорским у школској години 1896—7.

(Саопштава се у изводу.)

Ревизор: Вук. Р. Масловарић, учитељ Колашински.

1. Школа Пољска, (нахија Морачка).

Испит је држан 25 јуна, а трајао је 7 сати.

Школа је троразредна, са I, II и IV разредом.

Уписато је дјеце: у I раз. 18 мушке и 4 женске

"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"

Свега 49 мушке и 4 женске

Сва су дјеца православне вјероисповиједи.

На испиту је било: из I раз. 17 мушке и 2 женско дјеце.

"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"

Свако дијете испитано је из два или више предмета.

Из појединих предмета показат је овакав успјех:

Хришћанска наука: I р. одличан; II р. одличан и IV р. одличан.

Српски језик: I раз. одличан, а II и IV врло добар.

Словенско читање: II и IV врло добар.

Рачун: I раз. одличан; II и IV врло добар.

Геометрија: IV раз. добар.

Земљопис: I раз. одличан; II и IV више но добар.

Историја Срба: IV раз. скоро одличан.

Познавање природе: ¹⁾ II и IV раз. више но добар

Поз. и његов. човјечијег тијела: I и II р. одличан; IV р. врло добар.

Краснопис: у сва три раз. врло добар.

Цртање: у сва три раз. врло добар.

Пјевање: у сва три раз. више но добар.

Гимнастика: у сва три раз. одличан.

Чистоћа: у сва три раз. одличан.

Дисциплина: у сва три раз. одличан.

¹⁾ У IV раз. биљешка из физике није посебно дата.

Према томе општи наставни успјех постигнут је: у I раз. *више но врло добар*; у II и IV *врло добар*.

Учитељ је свршио Призренску Богословско-Учитељску Школу; његова школска спрема довољна је за млађе разреде, док за старије раз. школску спрему потребно му је допуњавати читањем књига. Тиме би избјегао ону запетост, која преоблађује при давању питања и приповиједању, па чак и погрешке, које сам учитељ учини. На основу тога примјеује се једностраност, а у неким предметима површноост. То се примјеује нарочито из оних предмета, на које се у Богословији Призренској мања пажња обрађала, а то су поглавито ови: геометрија, земљице и природопис, а нарочито физика.

Учитељ је трудољубља одличног; пријешао је сав материјал, који је прописан наставним планом; држање му је достојанствено, тон предавања умјеран, али питања даје с преомишљањем и често погрешна, те би дух наставе могао бити живљи. Нарочито му препоручује да много већу пажњу обрати на методичко поступање при рачунској настави. Његова уљудност и у опште морални живот одговара своме позиву, с тога је у племену веома омиљен. Учитељ веома љуби свој позив, те зато родитељски поступа са повјереном му дјецом и с правом можемо рећи, да у његовој школи више преоблађује васпитна, него научна страна.

Учитељ је 31 јануара оставио саму дјецу, када је на позив Окр. Суда пошао у Колашин због ствари, које се његове личности нијесу тичале; Стога сам му примијетио и мишљења сам, да у оваквим приликама када се што лично учитеља не тиче — учитељ на позив суцки власти не треба да оставља дјецу саму, већ суцки власти треба о своме потраживању учитеља да извијесте **ВЛАСТЕ ОШКОЛСКО** власти, које ће — разумије се — умјесно тражење суда задовољити.

Школско зданије врло је уредно, а такође и школска башта.

Мјесни школски надзорник врло је заузимљив за школу, те радо испуњава учитељева потраживања, али јака мржња па њега од није екостране племена жели га збацити с те почасне дужности из узрока, што номичан; протокол расхода не излази му се тачан, с тога му је наређено, да га пошаље Главно Школско Надзорништву; према томе не зна се колико је расхода, а прихода је било 46 01 форинти, а к томе још неувршених у протокол прихода 15 — фор од глоба.

Свега 61.01 фор.

2. Школа Прекобрдска. (нахија Морачка.)

Испит је држан 28. јуна, а исти је трајао 6½ сати.

Школа је троразредна са: II, III и IV разредом.

Ученика је уписано: у II раз. 12; III 18, а у IV 5.

На испиту је било: у II р. 11; III 16; IV 5 ученика.

Свега 32 ученика изашли су на испит.

Један ученик II разреда отпуштен је због неспособности, а двојица из III. раз. изостали су због болести.

Сви су ученици вјероисповиједи православне.

Пошто је мали број, то је сваки ученик испитан најмање из три предмета.

Из појединих наставних предмета показат је овај успјех:

Вјеронаука: П и Ш раз. одличан, а IV врло добар.

Српски језик: П раз. врло добар, а Ш и IV више но добар. —

Словенско читање: П и Ш раз. врло добар, а IV одличан.

Рачун: у свим разредима више но добар.

Геометрија: Ш раз. врло добар; IV врло добар.

Земљопис: П раз. врло добар; Ш више но врло добар; IV раз. више но добар.

Историја Срба: Ш. раз. одличан; IV раз. више но врло добар.

Познавање природе (с физиком у IV раз.): у свим разредима врло добар.

Познавање и његовање човјечијег тијела: у свим разредима врло добар.

Краснопис: у свим разредима одличан

Цртање: " " " врло добар.

Пјевање: " " " више но добар.

Гимнастика: " " " одличан

Чистоћа: " " " одличан.

Дисциплина: " " " одличан.

У П. раз. више но врло добар; у Ш. и IV раз. врло добар.

Рад у школи отпочет је 15 октобра, а дневно је рађено љети 6, а зими 5 сати.

Радних дана преко цијеле школске године било је 170. а посјећавање школе било је уредно.

Сметња настави није било никаквих.

Способност је учитељсва ваљана за млађе разреде, ну за старије разреде могао би већу пажњу поклонити на своје усавршавање из српског језика и рачуна с геометријом, како би онда могао темељније и свестраније предавати.

Учитељ се за свој позив спремао у Призренској Богословско-Учитељској Школи, али школска спрема ма какава била, она је опет недовољна; с тога је треба допуњавати читањем потребних књига. Према томе препоручује се учитељу читање методике, с помоћу које ће и себи и ученицима олакшати посао, а у исто вријеме и корисније бити, јер само она настава, која је заснована на методичким начелима може развити саморадњу; у противном случају труд остаје без плода.

Трудољубља је одличног, а такођер и владања.

Ученике је оставио саме 4 дана по домаћој потреби, али у његовом осуетву заслужио га је један ученик из IV раз.

Протоколи му се налазе у најбољем стању.

Држао је оба родитељска скупа, а такођер је чешће је изводио дјецу у шетњу и 21 и 22 маја учинио с дјецом један већи излет.

Учионица има 100.50 куб. метара, те на сваког ученика долази по 3.14 куб. метара, ну цијела школска зграда налази се доста неуређена, с тога је остављена писмена наредба мјесним властима, да у наредби све назначене поправке имају извршити до 1. авг. ов године, а такођер наређено је, да набаве потребна учила, пошто није било никаквих.

Народ је веома одан школи, али његово материјално стање чини, те школа оскудјева у многим потребама.

Мјесни школски надзорник, а такођер и племенски капетан вршили су своју дужност наспрам школе добро.

Прихода за ову школску годину било је 56 фор.

Расхода је било 49 фор. и 26 новчића и исти је цјелисходно и тачно под признаницама учињен; ну пошто нема протокола за расход, то је наређено да се одмах добави.

3. Школа Ровачка (*Морачка нахија*).

Испит је држан 29. Јуна, а трајао је за 7 сахати.

Школа је дворазредна са: I и II разредом.

Ученика је уписано у I разред 80;

” ” ” ” II ” ” 13.

Свега 93 ученика.

На испит је изашло из I раз. 67 уч.;

” ” ” ” ” II ” ” 12 ”

Свега 79 ученика.

Дванајест ученика I-ог и један II-ог разреда напустили су школу због болести.

Сви су ученици вјероисповиједи православне.

Како из I-ог, тако и из II-ог разреда сва су дјеца бар по два пут препитивана.

Приликом испита показат је из појединијех предмета овај наставни успјех:

Вјеронаука: I раз. врло добар; II раз. врло добар.

Српски језик: I раз. одличан; II раз. врло добар.

Словенско читање: I раз. врло добар.

Рачун: I раз. добар; II више не добар.

Земљопис: I раз. врло добар; II раз. врло добар.

Позн. природе: II раз. врло добар.

Позн. и њег. чов. тијела: I раз. добар; II раз. врло добар.

Краснопис: I раз. одличан; II раз. одличан.

Цртање: I раз. врло добар; II раз. врло добар.

Пјевање: I раз. добар; II раз. добар.

Чистоћа: I раз. одличан; II раз. одличан.

Дисциплина: I раз. врло добар; II раз. врло добар.

Општи наставни успјех постигнут је: у I разред врло добар; у II разред врло добар.

Редовна предавања отпочета су 12 октобра, а дневно су трајала по 5 сахати.

Према учитељевом казивању у школи је рађено 196 дана, а посјећавање школе било је врло уредно до прољећа, али отада — усљед јаке врућине и осталих непогода — лошије.

Учитељ је свршио четири разреда гимназије на Цетињу и ове године први пут одређен за учитеља у Ровцима. Не имајући стручне спреме за свој позив, а као почетник, учитељ је постигао ваљан успјех, што га препоручује, да ће бити ваљан учитељ, само ако се постара, те своју школску спрему буде допуњавао читањем потребних му књига за свој позив. Нарочито пак добро би било, када би имао прилике бити за учитеља у подијељеној школи — у вароши, гдје би се уз спремне и трудољубиве другове навикао на већу издржљивост у раду, пошто му се та мана јако опажа која не потиче из какве одвратности спрема дужности, већ из простог

непознавања методике. То му чини те љути себе одвећ много, а дјецу доводи у забуну, јер му изгледа чудно, како да дјеца не разумију и не запамте пошље толикијех објашњења његовијех.

Крупнијех грешака у настави нема, осим једностраности у рачуну и погрешака у граматици, за које је кривица до самог учитеља, јер је ученицима II разреда дао рђав појам о именицама.

Предмети су пријеђени по одредбама наставног плана, само обим природнијех наука у II раз. требао би да буде већи, јер су одвећ површно изучаване, а нарочито биље и оних неколико минерала.

Држање учитељево у школи заслужује похвалу, а такођер доброг је владања и ван школе; школу, односно дјецу, није саму остављао; држао је родитељске скупове и чинио три излета с дјецом.

Школска зграда врло је добра, само што се примјећује, да је влажна; учioniца има 224 куб. метара, те на сваког ученика долази по 2.77 куб. метара.

Школске баште нема, а такођер ни училиа.

Народ је за школу врло заузимљив, те не жали чинити никаквијех издатака, који би потпомагали школски напредак.

Мјесни школски надзорник, г. подкомандир Ибро Ј. Булатовић свезан је жарком љубављу за школу, с тога његов рад и заузимљивост око исте достојни су сваке похвале, само се жали на племенског капетана, да му новац од школарине ни данас није издао, те га је тиме ометао у свом послу.

Протоколи прихода и расхода нијесу уређени, јер племенски капетан није издао сав новац мјесном школском надзорнику, према томе ни мјесни надзорник није могао издати протокол о расходу, пошто је морао учинити извјесне издатке, а новци му не издати. С тога је наређено, да новац за школарину племенски капетан мора издати мјесном школском надзорнику одмах по свршетку купљења дације, а неиздати новац (за ову шк. 1896/7 годину) да му одмах изда. Такођер, узимајући у обзир ове неприлике и грађење нове школе, наређено је мјесном школском надзорнику, да овогодишње протоколе прихода и расхода поднесе ревизору идуће шк. године овјерене признаницама.

Припједба Један од врло моћних чинилаца, који спречава или потпомаже рад учитељев, јесу мјесни школски надзорници. Њима је, разумије се, стављено у задатак, да се брину о свима школским потребама, ну често пута они не схватају ту своју почасну дужност, већ многи од њих сматрају себе као претпостављене учитељима, а зависне капетанима. Отуда често пута и потичу велике неправилности са руковањем школских пара, ма да је Школским Законом јасно наређено што и како треба радити. Племенски капетан неће да изда мјесном школском надзорнику сав новац од школарине по свршетку купљења дације, већ га задржи при себи, а ако је капетан у исто вријеме и мјесни школски надзорник, онда још црње, јер ће потраживања учитељева остати глас вапијућега у пустињи. Ну врло много се дешава, да су сами учитељи ненамјерни — нехотични помагачи свима приликама, које иду на уштрб школеке наставе; они на пр., желећи одржати пријатељске одношаје: с народом, племенским капетаном, а поглавито с мјесним школским надзорником, много школских потреба запоставе. Узрок томе запостављању лежи поглавито у томе, што је онда потребан новац и учитељ се обрати

мјесном надзорнику, који — догађа се — нада вику, како је он чувар народа, те му не може, тако рећи, скинути и кожу с њега и т. д. То се све ради с тога, да би се придобио народ за себе, имајући прилику чујати, како се жив старешина за њега брине. То се често пута догађа (и овом приликом имао сам прилике доћи до увјерења) и онда народ долази до закључка, како је његов учитељ луксузан у потраживањима, неспособна за свој позив и т. д., а учитељ онда видећи (!) како народ на њега гледа кроз прне наочаре, затвори се с повјереном му дјечицом међу четири зида (можда небјељена више година) и ту једна дјечичка скапају. Такви учитељи не схватају свој позив, кад зазиру и од таквих ситуација, већ таквим спекулацијама доскочиће, ако тачно и савјесно врши своју дужност, и онда љубави и поштовања од стране народа имаће три пута више, него кад би се то препоруком мјесног надзорника добијало, а још ако приликом родитељских скупова буду ишла јасније представљати народу важност и задатак основне школе. Тиме ће приволити народ за школу, те неће жалити никаквих издатака, који би се тицали напретка њихове школе, већ ће заволити школу и поносиће се, што им је пало удио, да имају таквог учитеља. У више прилика и способном и ваљаном учитељу није могуће отклонити сметње мјесног школског надзорника за правилан ток наставе. С тога сам тврдог увјерења, да ће основна настава јако рамати све донде, докле год њене старешине буду неписмени људ, који немају ни појма о задатку основне школе, а такође и онда, кад та мјеста буду заузимала лоца, која гледају, да им та почасна дужност послужи и за њихове личне интересе.

Приликом ревизије школе Прекобрдске и Ровачке добио сам тврдо увјерење, да у њима школска година треба се свршавати у вријеме од 15. маја до 1 јуна најдаље. Циљ је тада иуишо чинити с тога, што је народ доста сиромашан, те му с прољећа нестане храну, а са стоком изађе се у планину, и онда дјеца остану без икаквих средстава за живот. К томе још и преферана припека, која влада у тим мјестима, чини, те се предавања даље од 1 јуна не могу држати.

Ц Р К В Е Н И Г Л А С Н И К.

Приложници. — *Ивана Попова Пејановић*, из Добрског села, приложи једну велику ћоку (полијелеј стаклени) од 235 фиорина храму св. Великомученице Параскеве (св. Петке) у Добрском селу.

Маре Милова Поповић-Липовац, из Грађана, за душу својему мужу Милу Савову, приложила је један велики напрестолни сребрни крст од двије стотине фиорина храму св. Јована Крститеља у Грађане.

Тодор Даковић, из Грахова, а сада настањен у Куртоме близу Куршумлије у Србији, упутником преко поште, послао је 10 франака светоме Чудотворцу Василији у манастиру Острогу.

Дародавцима, који украшавају свете молитвене домове, нека Свемогући дарује дуго здравље и материјално благостање.

Пријелаз у свето Православље — У Архиепископској Карловачкој било је у току 1897 год. четрдесет пријелаза из другијех у православну вјероисповијест, а само један пријелаз из православне у римокатоличку.

Свето православље стиче већ за своју узвишену сврху поборника и ван својих кругова. Тако је ових дана Американка мис Хапцуг довршила свој пријевод читавог православног богослужења на матерњи језик. Упознавши се са св. Православљем завољела га је и похитала, да и свој народ упозна са узвишеном науком и величанственим обредима његовим. Не треба ни сумњати да ће наше богослужење на инглеском језику бити од великог утицаја на англиканско-епископалну цркву, која у пошљедње вријеме много иде за тим, да се што јаче приближи Православљу.

Руски унијати у Бразилији, којијех има тамо до 30.000, захваћени тако рећи, словенско-православним покретом у Америци, иду за тим, да се врате у Православље. Римокатоличка јерархија под вођством кардинала Ледоховског, Пољака, успела се из петнијех жила, да одврати Русине од њихове намјере, али ови неће да чују ни за римокатолицизам, нити примају пољачке ксендзе. Можемо се надати, да ћемо наскоро и из Бразилије добити најрадосније вијести о успјеху Православља. — Дај Боже!

„Српски Сион.“

— 68 —

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
ШКОЛСКИ БИБЛИОТЕКАЛАСНИК.
CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

— Министар Просвјете и Црквенијех Послова, г. Војвода Симо Поповић, издао је Главном Школском Надзорништву наредбу односно уређења школскијех књијжница, коју доносимо овдје у изводу:

Наређује се, да се при свакој школи оснује школска књијжница.

Она ће служити: учитељима, да читањем своје знање развијају и усавршују; ученицима, да им учитељи у слободнијем часовима читањем и тумачењем за њих сходнога развијају ум и облагорођују срце; мјештанима, да читањем кориснијех књига добију потребна им знања.

Учитељи имају радити на томе, да омиле мјештанима, да се окупљају било у школи, било на другом згодном мјесту у недјељне и празничне дане и на дуге зимске вечери, гдје би учитељ или други који писмени човјек читао редом коју одабрану књигу, а за тијем се сви разговарали о ономе, што су читали. Овакви скупови корисно би замијенили читаонице, које не може за сада свако мјесто имати.

Књиге и стручне листове добављаће за сваку школску књијжницу Гл. Шк. Надзорништво. Сваки избор пријавиће Надзорништво најприје Министарству. Што би учитељ договорно са мјесним шк. надзорником хтио и мимо тога добавити, пријавиће Гл. Шк. Надзорништву.

У предрачун расхода, који се сваке године чини ради школскога приреза, свако мјесно шк. надзорништво ставиће по своме могућству и једну суму за школску књијжницу.

За ову годину нека свако мјесно школско надзорништво јави Гл. Школ. Надзорништву, колико може дати за набавку књига и листова.

Гл. Школ. Надзорништво нека састави списак књига и листова, што би требало за школске књижнице, који ће, пошто га Министарство одобри, послати мјесним надзорницима, да из њега изабере онолико, колико су у стању потрошити.

Нека Гл. Шк. Надзорништво извјести о овој наредби сва школска мјесна надзорништва.

Светосавска прослава у цетињ. мушкој и женској основној школи била је на најсвечанији начин извршена 15 јануара ове године. Школско здање било је украшено с поља заставама и вијенцима, а више улазних врата стављен је био натпис: „*Слава српскоме просвјетитељу светојме Сави.*“

Учионица, у којој је била прослава, окићена је била иконом св. Саве и другим иконама као и сликама српских владалаца и српскијех заслужнијех књижевника и великана. Послије св. литургије дошли су: Њ. Височанство Господар и Њ. Свјетлост Књаз Мирко, и са Њима наши министри и друга господа. Од странијех министара био је руски и српски посланик. Послије њих одма дошао је Његово Високопреосвештенство Господин Митрополит са свештенством и мноштвом народа, пред којим су ученици средњих и основних школа носили литију. Пошто је свршено свето водоосвећење г. Радоје Поповић учитељ држао је пригодан говор.

Послије су дјеца пјевала и декламовала по доље изложеном распореду на опште задовољство.

Овом приликом Господар разговарао се са ученицима и ученицама ове школе тако, да су наставници са својом дјецом срећни; а многу дјецу, која су декламовала, Господар је и обдарио.

Свечаност је текла по овом програму:

I.) 1. *Водоосвећење* у основној школи. — 2. *Говор...* држи г. Радоје Поповић, учитељ. — 3. *Народна химна...* комп. Ф. Вимера, пјевају ученици и ученице.

II.) 1. *Пострижење св. Саве...* из „Српчета“ дек. М. Капа, уч. IV р. — 2. *Св. Сави...* од В. Илића, дек. М. Пајовић, уч. III раз. — 3. „*Усклицимо...*“ комп. Д. Ј., пјевају ученици и ученице.

III.) 1. *Нов ђак...* од Н. Нешића, деклам. М. Љепава, уч. I раз. — 2. *Училио се...* од Р. В. Сировине, дек. В. Пејановић, уч. II раз. — 3. „*Јагње моје...*“ комп. Шпрама, пјевају ученици и ученице.

IV.) 1. *Три Српкиња...* (без разлике вјере)... од Родољуба, дек.: М. Вуковић, Н. Маља, III. Савин, уч. II раз., и В. Љепава, ученица III раз. 2. „*Срце бије*“... од Ф. Ковачевића, пјевају ученици и ученице.

V.) 1. *Српска срећа...* од М. Миланова, дек. Ђ. Поповић, уч. IV раз. и В. Поповић, уч. IV раз. 2. „*Дјечија потпуница*“... комп. Р. Толингера, пјевају ученици и ученице.

VI.) 1. *Младо ђаче...* од Т. Ивковића, дек. Љ. Лазовић, уч. I раз. 2. *Мала радилница...* из „Невена“, дек. А. Вулетих уч. I р. 3. „*Ја сам млади занашлија*“... комп. Р. Т. пјевају ученици и ученице.

VII.) 1. *То је Вајја воља...* од Чике Змајована, дек. Б. Радуловић, уч. IV р. 2. *Српкиња сам...* од Љ. М. Војновића, дек. Ј. Милуновић, уч. III раз. „*Сунце за гором*“... комп. Мокрањца, пјеву ученици и ученице.

VIII.) 1. *Коло Књазу-Пјеснику..* од Р. Рогановића, дек. С. Тамин-чић, уч. раз. 2. *Молитва..* саставили учитељи за своје ученике, дек. В. Балтић, ученица II разреда.

Из дјевојачког института На Савин-дан прослављен је и у Дјевојачком институту, по обичају, дан св. Саве. Њ. В. Господар са свом својом пратњом, из основне школе, походио је и овај наш просвјетни завод, којом је приликом изволно честитати начелници института, Софији Петровној, десетогодишњицу њезинога успјешнога рада у овом заводу, коју је овијех дана навршила. Такођер су овијех дана многе одличније особе ишле да честитају гђици начелници, истијем поводом.

Прослава у Никшићу. — И у овом граду Св. Саво прослављен је најсвечаније, како у цркви, тако и у школи. Овом приликом г. Н. Иванковић, учитељ, држао је овај говор:

Поштована Господо,

Мени је ове године пала у дио част, да данас, на овом највећем црквено-просвјетном празнику говорим пред оваким сјајним српским збором. Частан је али тежак задатак мој — не знам хоћу ли достојно одговорити повјерењу мојијех колега — али ја се надам више у доброту вашу — но у моје слабачне снаге.

У нашим школама је обичај, да се на данашњој светковини говори само о Св. Сави и о његовом животу — ја ћу у неколико да обиђем тај обичај, јер просвјета најпријед ступа у њој не смије бити застоја.

Нема одраслог Србина — а хвала Богу и Св. Сави — ни Српчета малог, који похађа школу. Лако не би познавао онога Свеца, коме цијело Српство дугује народност и просвјету свјетлу.

Нема ни Српчета, рекох, који данас не зна, да је Св. Сава био најмлађи син Великог Жупана Стевана Немаче, кога он исти доцније вјенчава краљевском круном — Свак зна да се је звао Ратско, затим у калуђерству Сава — а многи ће и знати да је стање до Њега у српским државицама грозно било — раздор, неслога, а поглавито црквена зависност и наклоност римпапској столици.

Велики српски геније Владика Раде пјева нам:

„Пред олтаром плакаше канђело!“

али Господо, у оно доба врло је мало било олтара — још мање канђела — а најмање пак српских свештеника!

Али Бог, који и ако је искушавао српски народ, који га је кажњавао често за његове пороке, опет није хтио да Српски народ коначно пропадне — и баш у времену највећих политичких и црквених трзавица посла му човјека, Новог Мојсију, баш из оне славне породице, која доцније доведе Србију до највише славе своје. Бог дарова Српству Св. Саву!

И тај свети човјек — оставља ејај раскошног краљевског двора — оставља родитеље своје, повукује се у тишину манастирску и ту се за неко вријеме спрема за свети свој рад.

И спреман креће штаком и божијом ријечи свуђе ће Србин живи. Гради цркве, ће не може подиже крстове и та мјеста, под ведрим божијим небом, претвара у богомоље — куми српски народ, скупља милостињу, прилаже и сам, те отвара школе, дајући тако вид умним слијепцима; знајући — да ће просвјешени Србин знати и умјети боље да очува вјеру

и народност своју, од незналице Србина — увјерен — да ће доћи вријеме, кад буде у Српству више вриједило ваљано перо — од најоштријега мача у најјужнијој руци.

Њива, коју Св. Сава посија, дала је Српству обилатога плода — таквога плода, да се испријатељи Српства плашине и светог тијела Св. Саве, јер у њему гледаху — живу буктињу, која буди свету ватру вјере и народности у свакога Србина.

Ту непоколебиму истину схвати и турски политичар Синан-паша — те диже свето тијело Савино из херцеговачког манастира Милешева 1595 године и спали га на биоградском Врачару, глупо мислећи да је тим варварским чином — угасио онај свети плам, кога је Св. Сава у српска срца ужегао за увијек.

Но то је било тада — не чудимо се, када и данас по српским земљама, у сред просвјећене Јевропе, гледамо нове силедије — нове Синан-паше — који спречавају светосавске прославе, јер не могу по други пут, да спале свето тијело највећег нашег свеца, свеца просветитељ Српскога народа, Св. Саве!

Али узалудна им мука! Наш народ је будан — нико га више зауставити не може и неће — идеја је као бујица — она руши што јој на пут стаје. Наш народ иде својом стазом — брани своју цркву, своју народност књигом и просвјетом — брани је пером, а спреман је да је брани мачем и пушком!

Слава Св. Сави! Слава и хвала!

Садашња просвјета текловима није тако лако стечена, Господо — доста је горких дана прошло Српству, док се дочепао добрих српских књига, док је дошло до ваљаних учитељских снага. Дозволите ми дакле, Господо, да данас — на овом просвјетном дану општега Српства бацим летимице један поглед на просвјету Српства, на просвјету Црне Горе од њеног зачетка па до данас.

Тешко је имати тачних података. И за Историју Црне Горе има мало докумената, јер њени прави документи писати су људском крвљу по јуначким разбојиштима — те није ни чудо да — најнапреднија држава у јунаштву, била је најзадња у просвјети — сасвим тим, што је прва словенска штампарија била у Црној Гори, те је имала дакле онда средство да напијед корача.

И јесте, али Црногорцу милија бијаше слобода, него ли књига. — Свак се клањаше силном Падишаху — само годи Црногорци поносно му пркосише!

И забубњеше турски бубњевци, запишташе турске свирале — диже силна одрија, да потлачи те горде соколове, да ни пилета не остави у крсној Црној Гори!

Шта да се ради? — Баруте има нешто мало — али — олова — олова — нема!

Шта ће нам и књига, кад нам дјеца буду робови турски? шта би им и Окшоњ па и Св. Јеванђеље када се буду клањали Корану? И од слова Ивове штампарије — домишљати Црногорци слише куршуме, те с њима печаташе нове до тада невиђене књиге, по турским према и леђама.

Непрестано бранећи дакле своје слободним огњиште, Црногорци не имађаху до Петра II. ни основних школа. Он отвори на Цетињу прву основну школу, чији је задатак био да учи будуће свештенике, јер их је

тада мало било који су и читати знали — писати су добро знали, али не пером, већ — јатаганом. Али и та прва школица слабо је напредовала — њу ратови затворише.

Ново доба просвјете у Црној Гори почиње са ступањем на пријестол. данас још срећно владајућег **Књаза Николе**. Уз бригу и старање за општи напредак земље и народа, прва му је брига била да се очински заузме око школа.

Школа за школом ниче! 1869 год. отвара *Он* Богословију, као расадник за свештенике и учитеље — затим помоћу велике покровитељице наше, велике Русије оснива се женски Институт знајућ, да мајка је прва учитељица дјетету; — а данас осим Гимназије, Војене школе, пољопривредне школе, ми бројимо близу 100 основних школа, које су основ народног образовања и напретка.

Нек је слава и хвала Господару нашем!

Наш премилостиви *Господар* — у мало година дакле, извршио је огромно просвјетно дјело — увјерен да од опште просвјете зависи благодатање земље сваке. Млади Црногорци схватише Његову свету мисао, весело се одазваше школи, љубављу пригрлише књигу.

Но да видимо, да ли сваки зна достојно да оцијени ту свету мисао Господареву? не — на жалост — јоште — не!

Љубити школу — старати се о њој, треба срцем, савјешћу и очинском љубави — а не страхом „Школскога Закона“ и капетанских глоба. Треба редовно шикати дјетету, нагонити их по кад-кад, са увјерењем да није слијеп и кратковид онај који и наочаре носи, већ онај који је слијеп при добрим очима.

Чујао сам многе наше гдје говоре: „А шаљем га у школу јер морам!“

Многи крију дијете док му пређе 18-та, јер добро знају, да и ми учитељи нећемо се гратити, да га у I разред од 16 година упишемо, кад је већ дорастао за женидбу!

Школа, господе, не може да успијева без међусобне искрене љубави и поштовања између вас родитеља и нас учитеља — без везе и договора између куће и школе.

Кућа је прва школа. Родитељи су први учитељи — а поглавито мајке — јер очеви су заузети својим послом, заузети бригом о насušном хљебу.

Мајка, опет кажем — прва је учитељица свога ђетета — она, гдје је среће — прва га учи да склапа њежне ручице своје, да се крсти, да се моли Богу. Она му прва улива христијанску науку, она му облагорава оно мало ердашце, које је меко као восак, на коме се лако примају и најмањи утисци! Од мајака дакле зависи добро или зло ђетета — а ми учитељи, вјерујте ми господе, лако можемо по ђетету да тачно оцијенимо му мајку.

Молим госпеду поглавито госпође да се не љуте што истину говорим. Жалосно је — али истинито — да су многи од нас учитеља — дошли до тог увјерења — да код нас — што се тиче праве пажње за ђецу, првога узгоја — има: *Мало, врло мало, добријех, правијех мајака.*

Бог дао и данашњи просветитељ — да ово слабо сјеме ријечи мојих падне на плодну земљу, и да ме ви до године, поштоване госпође, ућерате у лаж.

А сада, поштована господо, на највећем и најсветијем дану Српства, ја вас молим у име свију црногорских учитеља и учитељица — прионимо сви за школу, пазимо заједно ђену и ми и ви — помогнимо светој мисли највећег нашег црногорског просвјетитеља Књаза Николе I, којег нека Свемогући Бог и св. Сава уздржи за дуги низ година, чила, здрава, весела и напредна у корист васцијелога Српства.

Да живи Господар!

Хигијена душе у школи. У њемачком недјељном медиц. листу износи др. М. Бран резултате свију до сада чињених посматрања и испитивања о о многостручним шкодљивим узроцима, који проузрокују умор а с тим и преоптерећеност дјечијег духа у школи и предлаже ово: 1. Дужина школског часа не смије бити већа од 20—25 минута за дјецу од 6—9 година; у доба од 9—12 година 30—35 минута, а за старије 40—50 минута. — 2. Дужина одмора управља се према дужини школ. часа. Начело је, да је оправљење не у промјени занимања, већ у одмору. Послије сваког часа мора наступити одмор. 3. Број часова у једном дану треба за дјецу од шесте до девете године да се попне од два на три, од девете до дванаесте године да пријеђе од три на четири часа, а од дванаесте поступно од четири на пет часова. Часови треба да сљеђују један за другим. На тај начин послје подне нема предавања. 4. Код распореда предмета треба у распореду часова на то пазити, да се поред педагошких назора има у виду и ступањ заморавања, које поједини наставни предмети производе. Предмети, који много заморавају (рачун, математика), долазе у почетку; за њима долазе историја, географија, природне науке, технички предмети, а најпослије тјелесна вјежбања, која никад не треба да буду између часова. Распоред наставног плана у појединостима је ствар педагога. — Као доба, кад треба дјеца да пођу у школу корисно је означити седму годину. 6. Подјела ученика по способностима за рад јесте нуждан услов наставе, која се обазире на здравствену страну. Тјелесно слабе, душевно неспособне и нервози наклоњене треба обучавати засебно у мањем одјељењу. 8. безусловно је нужно поставити за школске љекаре оне, који имају психолошког искуства.

„Шк. Одјек.“

К Њ И Ж Е В Н И Г Л А С Н И К.

ИСТОРИЈА ХРИШЋАНСКЕ ЦРКВЕ ЗА УЧЕНИКЕ БОГОСЛОВИЈЕ

КЊИГА II

израдио Павле Швабић, професор богословије.

Београд, штампарија Д. Миросављевића „Обилићев Венац“ број 7, 1897.

Горњи натпис носи на себи књига, коју је израдио познати нам на црквеном пољу раденик, г. Швабић. Она обухвата собом два перисда:

III-ти и IV-ти, а сваки се од њих подраздјељује на два одејка, који садрже историју православне цркве и историју западне цркве дотичних периода.

Писац започиње свој рад одвајањем западне цркве од источне, па га доводи до најновијег времена и тијем је обухватио цјелокупан црквени развој обадвјеју цркава, у доста кратким, али основаним потезима. Никаквог знатнијег факта није изостало, премда се на више мјеста сретамо готово са сухим именима, која ће јамачно при учењу на памет изостати. Много га је занимало стање православне цркве и њена борба са западном црквом и њеним сектама, и веома је лијепо извео одношај турске владе према истој све до XIX вијека.

Уз ово пуштио се у излагање стања православне цркве готово по свим словенским државама, али изгледа нам, да се чито огријешно, што је веома мало простора оставио ерпској цркви једва двије странице, а то је мало. Лијепо о овоме налазимо у књизи Дучића.

У опште слаба се пажња поклања нашој црквеној просвјети, према ономе, колико би требало и могло се очекивати. Све наше озбиљније писце на прсте бисмо могли избројити. Нарочито смо оскудни у удбеницима, те се натегнуто и дан-данас кубури са старим, или се по нарочитим записима на часовима диктује у школи, чим се знатно губи у времену.

Г. Швабић се прилично одужио оном позиву, који му, као свјесном раднику Србину припада. Он се за сада одао историји. Једина ручна књига до јуче бијаше нам историја Живковићева, која се има већ неко вријеме никако не могаде добити, да се бар њом послужи, и ако је непотпуна за богословије, а за друге средње школе довољна би била. Ову нам празнину лијепо попуни Г. Швабић првијем дијелом своје историје прије три године, а сада заокружила је другом дијелом. И један и други почивају на чисто богословском земљишту, свуда провијава чиста логика пишчева. Треба напоменути, да су се поткрале на више мјеста незнатне грешке у језику и ортографији. Како ону прву тако и ову другу можемо најтоплије препоручити. Цијена јој је 3 динара.

ЧЕРНОГОРИЈА въ си прошломъ и настоящемъ. Географія. Исторія. Етнографія. Археологія. Современное положеніе. Составиль И. Ровинскій. Томъ II. Часть I. Санктпетербургъ 1897. Типографія Императорской академіи наукъ. Вас. Остр. 9 лин. N-го 12.

У овој другој књизи дугогодишњег труда г. Ровинског долази етнографія. У првој глави говори се о племенском саставу Црне Горе. У другој о племену. У трећој о породици или кући и животу у њој. У четвртој о Црногорцу као одијеленој јединици и о његовијем индивидуалнијем својствима. У петој опис кућа унутра и с поља. У шестој о народној ношњи и домаћем женском ручном раду. У седмој о храни и пићу. У осмој о рачуну, мјерама и новцу. У деветој о земљорадњи. У десетој о сточарству. У једанајестој о народној индустрији. У дванаестој о путовима и средствима саобраћаја преко воде. У тринаестој о лову звијеради, птица и риба. У четрнаестој о забавама, играма и пјевању.

Књига је дебела 778 страница и XXIV предговора на великој осмини. Као што је познато, ово дјело издаје Царска Академија Наука.

Читанка за први разред основнијех школа. Саставио Ђуро Поповић. Друго поправљено издање. Прегледала и одобрила к. ц. школска комисија. Цетиње, државна штампарија, 1897. Цијена 20 новчића.

„Босанска Вила“ лист за забаву поуку и књижевност. Власник и уредник Никола Т. Кашиковић-Сарајлија. Број 1. Година XIII. У Сарајеву, 1 јануара 1898.

Садржај: Пјесме: Српска вила, од Абдулах-Заде-а. Пјесме моје, од С. А. Карабеговића. — Приповијетке: Наметљивац, од Ј. М. Веселиновића. Промјена у судбини, од Ђ. Поповића. — Поука: г-ца Софија Петровна-Мертваго (са сликом). Старица Новак, од В. В. Вукасовића. Неће воћке да рађају, од д-ра Ђ. Радића. — Српске народне умотворине: Крштење Руса, из збирке Н. Т. К. Човјечија себичност и Божја казан, од Ђ. П. Радића. — Листак.

Изашао је и 2 број „Босанске Виле“ са овим садржајем: Сlike: Љубо Р. Крмановић. Биоград, престоница краљевине Србије. — Пјесме: Стишај се срце, од Нурудин Ибнул-Халера. Искрице из источне књижевности, од Риза-бега Капетановића. — Приповијетке: Како је постао кајишарлук, написао Јанко М. Веселиновић. Промјена у судбини, с рускога превода Ђорђе Поповић-Даничар. — Поука: Љубо Р. Крмановић. Свети Саво у народном предању, од А. Васиљевића. Неће воћке да рађају, од д-ра Ђрђа Радића. Мрвице из историје Сарајева, од Ибнулватана. — Српске народне умотворине: Краљевић Марко тражи брата у Сарајеву, из збирке Н. Т. К. Мехмед-бег и Нура и Мујо и Фата, од Али-барјактар Гацке. Српске народне приповијетке, од Симе Стојановића. — Листак.

„Босанска Вила“ излази у Сарајеву два пута мјесечно сваког 1 и 15. Цијена је за све крајеве на годињу 4 фор., на по год. 2 фор. Баџи добијају лист за 3 фор. Преглата и рукописи шаљу се на уредништво. Не плаћена се писма не примају. Рукописи се не враћају.

„Наставник“, лист професорскога друштва. Година 1898. Власник професорско друштво. Одговорни уредник М. Јовановић, професор. Биоград, Српска Краљевска Државна Штампарија 1898.

Преглед садржине 1 свеске:

1. Лингвистика, написао С. Н. Томић. — 2. Народно просвећивање и University extension, написао др. Миливоје Јовановић. — 3. Лекције из теориске физике, за ученике Вел. Школе написао др. Стеван Марковић, професор Вел. Школе; реферат Ђ. Анђелковића. — 4. Упутство за примјену психолошких принципа у основној настави, написао Wathäu Sterner, превео Мих. С. Јовановић; реферат Љуб. М. Протића. — 5. Новине из наставе и науке: Утицај интезитета тона на висину тона. — Нови подаци о кондензацији водене паре. — Спроводност угљена за топлоту и електрицитет. — Стоkes о дијамантима. — Магнетисање вожђа. — Орнитофилне биљке. — Прилагођавање очију у цефалапода. — Два нова типа ракова Isopoda. — 6. Рад у школи и за школу: Расписи г. Министра просвјете. — Из Главнога Просвјетног Савјета. — Геолошко Друштво. — Напомене за рад у хемијској лабораторији. — Из биљежнице једнога разредног старешине. — Стечаји за упражњене катедре на Великој Школи. — 7. Професорско Друштво: Из Управних записника. — 8. Лични гласови: Кретање наставника. — 9. Библиографија и прикази. — 10. Ковчежић: Опис рудника Сидерокапсе у Македонији. — Реформе у француским дјевочјачким школама. — Како је пас припитомљен. — Извјештај Матлице Хрватске. — 11. Јавна Говорница: Исправка г-ђе Анђелије С. Аћимовићке. — 12. Прилог „Наставнику“; Рачунање и математика у средњим

школама, написао д-р Макс Симон професор штразбуршког Лицеја, превео Т. Анђелковић професор I биоградске гимназије.

„Наставник“ излази годишње у десет мјесечних свезака (за вријеме распуста не излази) од четири табака, а стаје за чланове Професорскога Друштва и учитеље основних школа — чланове Учитељског Удружења — годишње шест динара, а за друге претплатнике годишње петнаест динара или круна. Добротвори и утемељачи добивају лист бесплатно. Наставник се даје у замјену.

Претплата се шаље Управи Професорскога Друштва, Биоградска Богословија. — Претплату ван Србије прима и Књижарница Велимпра Валожића у Биограду.

Изашло је и почело се растурати члановима шесто коло књига

СРПСКЕ КЊИЖЕВНЕ ЗАДРУГЕ

у ком се налазе ове књиге :

36. **Житије Герасима Зелића**, свеска прва, за штампу приредио и предговор написао П. П. Ђорђевић. 8^о стр. VIII и 113. Цијена 2 дин.

37. **Босанчице**, кратке приче из Сарајева, испричао Мита Живковић. 8^о стр. II и 173. Цијена 2 дин.

38. **Горски Цар**, роман, написао Светозил П. Ранковић. 8^о стр. 310. Цијена 3 динара.

39. **Бијесни Роландо**, спјевао Лодовико Ариосто, препјевао Драгиша Сманојевић, свеска трећа, с напоменом и рјечником. 8^о стр. 289. Цијена 3 динара.

40. **Бијесни Роландо**, спјевао Лодовико Ариосто, препјевао Драгиша Станојевић, свеска четврта, с напомена, рјечником и поговором. 8^о стр. 278. Цијена 3 динара.

41. **Историја Карла XII**, од Волтера, превео и предговор написао Стојан Новаковић. 8^о стр. XVIII и 244. Цијена 3 дин.

42. **Подземне воде, издани, извори, бунари, терме и минералне воде**, написао др. Светозил Равсвановић, са 40 слика у тексту. 8^о стр. VII и 152. Цијена 2 динара.

43. **Завјет**, драмат у 4 чина написао Симо Матавуљ. 8^о стр. IV и 83. Цијена 2 динара.

Све ове књиге заједно могу се добити или непосредно од Српске Књижевне Задруге или преко њених повјереника, којих има у готово сваком већем српском мјесту. Улог је за члана оснивача десет динара или круна, за члана улагача шест динара или круна. Повјереник је за Црну Гору г. П. Поповић, професор на Цетињу.

СРПСКИ ВЈЕСНИК

лист за политику, просвјету и привреду

власник и уредник Владимир М. Радовић

излази у МОСТАРУ сваке суботе.

ГОДИНА ДРУГА.

Цијена је листу: за Аустро-Угарску, Босну и Херцеговину и Турску Царевину 6 фор. на годину. За Србију и Црну Гору 7 фор., а за све остале земље 18 франака у злату.

Ово је једини у Босни и Херцеговини независни српски политички лист, ћирилицом штампан. који стоји на браничу Српства и Православља у окупиранијем земљама.

Претплата и огласи шаљу се администрацији, а рукописи уредништву.

КЊИЖЕВНИ ОГЛАС.

BIBLIOTEKA

CRNE GORE ĐURĐE

CRNOJEVIĆ

Италијанска књижевност заобдежила је златнијем словима име *Уга Фоскола*. Велики му ум и велика душа дали су италијанској књижевности неколико изврснијех дјела. Међу овијема прво мјесто заузима дјело:

ПОШЉЕДЊА ПИСМА

ЈАЌОВА ОРТИСА

Најизврснији италијански списатељи најбољи суд дадоше о овом ремек-дјелу.

Пошто га до данас нико још не преведе, а право је да га и српски народ прочита и проучи, то сам га ја превео и штампани већ предао.

Пошто је књига забавна и поучна уједно за свакога о пошто се у њој особито истиче право домољубље, то сам свја пријевод посветио српској омладини, да се њом забавља и одушевљава,

Књига изнијеће од 8—9. табака и осим пријевода имаће опширан предговор о самој дјелу и о његовом ауктору уз многе своје примједбе за боље објашњење.

Књига ће изаћи најдаље до Турђев-дана ове године а цијена јој је само 70. новчића.

За свако 10. претплатника дајем скупљачу једну књигу на дар, а књижарама обични рабат.

Ко ми новац до рока пошаље примиће књигу без трошка, иначе платиће дотичну поштарину а књига ће му се послати поштанским подузећем (per Nachnahme).

Молим све своје старе и нове пријатеље и познанике, да се својски заузму око скупљања претплатника и да ми пошаљу што прије списак уз дотични новац, на чему ћу им до гроба захвалан бити.

У Никшићу, на Савин-дан 1898.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE

Стево В. Врчевић
СЕКРЕТАР ОКРУЖНОГ СУД.

ĐURĐE
**
CRNOJEVIĆ

Јавне благодарности.

Господа *Браћа Јовановићи*, књижари из Панчева, послали су и ове године, као обично, 270 комада књига одабране садржине за дар школској дјечи — преко Гл. Шк. Надзорништва, за које им се овјем изјављује од стране наше школске младежи топла благодарност.

Цетиње, 20 јануара 1898 год.

Главни школски надзорник
Ђуро Поповић.

Господин *Михаил П. Живадиновић*, адвокат из Биограда, послао је преко г. Ђура Поповића, главног шк. надзорника, 80 комада врло лијепих књига, као Божићни дар ученицима и ученицама ове школе, на које му управа срдечно благодари, а тако и ученици и ученице.

Цетиње, 28 јануара 1898 год.

Управа Цетињске осн. школе.

Поруке Уредништва.

Г. Н. Н., учитељу. У оном виду бесједа није за штампу. Свакако смо се довијали да што истешемо, па не могосмо ништа учинети. Више читајте и премишљајте о свему, усавшавајте се. Ово је потребно и онијем, који су редовно и добро свршили школу, а тијем прије онеме, ко је учинио велики скок.

Г. Б. В. Д.. Пригодни Ваш говор о Никољу дне у читаоници добро дошао је према тамошњим приликама, али за штампу није, нарочито у „Просвјети,“ која прима само ствари, које се тичу школе и цркве. Могли сте написати нарочити допис за „Глас Црногорца“ и по штогод донјети и из бесједе. Прикупљајте податке о тамошњим школама и црквама, па ћемо уврстити у наш лист.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ